

Philosophica pertractare corrigendo errorem Philosophorum, & supplendo eorum defectum. Sed si auditores Theologiae sufficientes essent, & Philosophi sufficienter scientiam Philosophiae tradidissent, ubi desineret Philosophus: ibi inciperet Theologus, & quantum ad declarata in Philosophia, non oporteret declarationes iterare, sed solū propositiones declaratas assumere.

Resolutio
dicti super-
ioris.

Reuertamur ergo ad propositum, & dicamus, quod quia Theologus accipit ab alijs scientijs tanquam à subancillantibus, multa possunt considerare scientiæ aliae in his, quæ accipit ab eis Theologus: de quibus per se, & directè tractare ad Theologum non spectat: propter quod patens est, quod aliae scientiæ non superfluent.

Unius libri
subiectum.

Posset autem ad hoc adduci, & quarta ratio ex parte modi considerandi. Nam etsi de eisdem aliquibus consideret Theologus, & Philosophus: hoc non est sub eadem ratione. Sed Theologus considerabit de illis, ut administrantur ad supernaturalem beatitudinem nostram: propter quod cum Theologus considerat de creaturis: magis considerat de Creatore nostro Beatificatore, ut in notescit nobis per huiusmodi creaturas, quam considerat de creaturis ipsis. Nam & si in hoc secundo, ubi agitur de creaturis, deberet assignari subiectum: magis esset huiusmodi subiectum Deus creaturarum conditor, quam creaturæ conditæ. Philosophus autem si considerat de aliquibus, de quibus considerat Theologus: hoc non est immediate ad hunc finem, ut anima possit consequi suam beatitudinem supernaturalem, quia tunc ageret Philosophia ultra suam speciem; sed ut possit consequi suas perfectiones naturales, quæ prout ex puris naturalibus acquiri, non ergo superfluit aliae scientiæ considerantes de aliquibus: de quibus considerant Theologi, quia hoc est sub alia ratione: sicut non est superfluum in naturali Philosophia considerare de materia, de qua considerat & Metaphysicus, quia hoc erit sub alia ratione, ut tradit Commentator. 1. 2. Meta. quia Metaphysicus considerabit de materia, ut est quoddam ens: licet valde modo exili: cum secundum puram potentiam participet rationem entis: consideratio autem naturalis non erit superflua, quia erit sub ratione alia, scilicet prout est subiecta transmutationi, & motui.

Materia pri-
ma alio mo-
do conside-
ratur à Phy-
sico, & Me-
taph.
Com. 1. 3. 8.

RESP. AD ARG. Ad primū dicendū, quod aliae scientiæ non superfluent, quia etsi Theologia consideret de Creatore, & de creaturis, ut patet per iam dicta: possunt tamen aliae scientiæ multa considerare de creaturis: de quibus per se, & directè non spectat considerare ad Theologum. In illis etiam, in quibus communicant Philosophus, & Theologus: non superfluit Philosophia, quia considerat ea sub alia ratione, quam Theologus.

Theologia
perfectior Phi-
losophia, &
quomodo.

Ad secundum dicendum, quod Theologia est perfectior quantum ad finalem considerationem, & quantum ad adhesionem, sed non oportet, quod in omnibus sit perfectior, quantum ad speculationem, quam sint aliae scientiæ. unde id, quod intendit Theologia, est multo altius, quam id, quod

A immediate intendit Philosophus: & his, quæ dicuntur directè, & per se in Theologia, magis adhaeret Theologus, quam his, quæ dicuntur per se, & directè in Philosophia. non enim sic subirent martyrium Geometra propter hoc, quod Triangulus habet tres angulos, sicut subiciebant se martyrio Sancti in primitiva Ecclesia: propter hoc, quod Deus est Trinus, & Vnus. Quantum autem ad speculationem, multæ veritates in Philosophia declaratae sunt magis nostro intellectui clariiores, quam multæ veritates traditæ in sacra scriptura. Propter ergo talem cognitionem perfectam: cuiusmodi est cognitio Theologica: non oportet, quod cesset cognitio philosophica. non enim se habet cognitio Theologica ad Philosophicū: sicut cognitio patriæ de Deo, quæ erit per visionem apertā; ad cognitionem viæ, quæ est per fidem, & non per speciem, qua adueniente, cessabit ista: nec se habet sicut demonstratio ad opinionem: de qua dicit Philosophus, quod simul cum opinione stare non potest, quia tam cognitio patriæ, respectu cognitionis viæ, quam demonstratio respectu opinionis, cernunt clarè, quæ ista cernunt obscurè. Theologia vero non oportet, quod sit sic perfectior, quantum ad cernere, & speculati, quam Philosophia.

Arist. 2. post.
1. 44.

Ad tertium dicendum, quod creatura ad hoc nobis proponitur finaliter, ut Deus quæretur, & diligatur: Philosophi tamen non semper in suis scientijs intendebant hunc finem immediate, sed ut ipsa creatura cognosceretur. Augustinus ergo loquitur modo theologico, quia in sacra pagina, & in Theologia semper intenditur hic finis, ut Deus quæretur, & diligatur, quia Plenitudo, & finis totius legis sacrae, est dilectio. ergo quia Philosophi in suis scientijs, ut plurimum, intendebant hunc finem, ut ipsa creatura cognosceretur; poterant multa de creaturis tractare, quæ ad Theologum non spectant, non ergo superfluit Philosophia, ut est per habita manifestum.

Ad Rom.
13.

Q V Æ S T I O II.

De Principijs rerum conditarum.

REST QVAM dubitauimus de creaturis conditis secundum ordinem prætaxatum; Restat dubitare de principijs rerum conditarum. Circa quod lex dubitabimus. Primò quidem: utrum sola materia sufficiat ad aliquarum rerum productionem. Secundò dato, quod præter materiam oporteat ponere causam agentem: dubitabitur, utrum principium materiale, & actiuum sic se habeant, quod vnum non reducatur in aliud, sed sint duo principia simpliciter prima in se inuicem non reducta. Tertiò dato, quod principium materiale oporteat reducere in causam agentem: dubitabitur utrum sit dare plura principia agentia prima: quorum vnum non reducatur in aliud: nec aliud in tertium. Quartò dato,

dato, q̄ sit dare solum vnum principium primū; A
dubitabit, utrū huiusmodi principii possit crea-
re, vel aliquid ex nihilo facere. Quinto vtrum in
opere creationis possint alia agentia cooperari
Deo, vel, quod idem est: vtrum poterit alijs agen-
tibus conferri potētia creandi. Sexto, & vltimo:
dato q̄ alia agentia non cooperētur: nec coopera-
ri possint Deo in opere creationis: dubitabitur,
vtrum cooperentur ei in alijs operibus: vel, quod
idem est, vtrum alia agentia aliquid agant.

A R T I C. I.

*An sola materia sufficiat ad pro-
ductionem rerum natura-
lium. Conclusio est
negatiua.*

D. Thom. 1. Summæ. q. 44. ar. 1. Et huic art. deferuiunt ratio-
nes Arist. in 2. de gen. t. 3. 54. & 55. probantes mate-
riam non posse mouere se ipsam ad generationem.
Alex. de Alef. 2. par. q. 1. art. 1. 2. & 3.

D primum sic proceditur: Vide-
tur, q̄ sola materia possit suffi-
cere, vel sufficiat ad productio-
nem rerum naturalium, quia se-
cundum Philosophum. Si do-
mus esset eorū, quæ natura sūt,
sic vtique facta esset: sicut nunc ab arte, & quod
dictum est de domo: verum est de alijs rebus, vt si
naui facta esset in ligno: ita faceret nauem, sicut
& ars. moueret ergo seipsum lignum, si haberet
in se naui factum, vt fieret inde naus: sicut nūc
mouetur ab arte, non ergo videtur differentia in-
ter naturam, & artem, nisi, quia artificialia secun-
dum q̄ huiusmodi nō habent in se principii mo-
tus, & quietis: naturalia autem habent. Si ergo
naturalia secūdu q̄ huiusmodi habēt in se prin-
cipium motus, & quietis: seipsa mouebunt. non
ergo oportet ponere aliam causam agentem.

Præterea si aqua calefiat: à seipsa redibit frigi-
da: absque aliquo alio agente extrinseco, sed qua
ratione subiectum est mouens, & motum, & seip-
sum mouet ad formam accidentalem: poterit ma-
teria esse mouens, & mota, & poterit se mouere
ad formam substantialem.

Præterea videmus multa fieri à sibi non simi-
li: sicut ea, quæ generantur ex putrefactione, vt
ex carnibus equinis generantur scarabones: ex bo-
uinis apes. talia autem cum non fiant à sibi simi-
li: non habebunt aliam causam agentem, sed ipsa
materia mouebit se ad productionem ipsorum.

I N C O N T R A R I V M est, quia omne,
quod mouetur, ab alio mouetur: præter ergo cau-
sam materialem, oportet ponere cau-
sam agentem, cum materia
non possit seipsam
mouere.

R E S O L V T I O.

*Materia, cum sit in potentia tantum: nihilq̄ agat nisi
quod est in actu: cumq̄, actus simpliciter præ-
cedat materiam: ad productionem re-
rum naturalium opus est agente.*

R E S P O N D E O dicendum, q̄ triplici via
ostendere possumus, quod sola materia non suf-
ficiat ad productionem rerum, sed oportet dare
causam agentem: Philosophi enim antiqui natu-
rales aliqui solam causam materialem cognoue-
runt: qua posita, crediderunt sufficienter reddere
rationem de naturalibus rebus, vt patet per Phi-
losofophum in secundo de generatione. Sed hac
hypothesi stante: sequitur idem esse, & non es-
se, vel sequitur, q̄ idem sit in actu, & nō in actu,
& q̄ sit in potentia, & non in potentia. Secundo
hoc posito: sequit̄ q̄ potētia simpliciter sit prior
actu. Sequitur & tertio, q̄ nulla sit generatio, nec
corruptio in rebus, quæ omnia sunt in conue-
nientia.

Primum inconueniens sic patet: Intelligimus
enim hic per materiam aliquid, quod de se nullū
actum habet, sed est potentia tantum, per Phi-
losofophum, qui vult, q̄ in fundamento naturæ. i.
in materia: nihil sit distinctum: neque quantū:
neque quale: materia enim de se nullam habet
actualitatem, nullam distinctionem, sed est in po-
tentia ad actum. Hoc etiam patet per Aug. dicē-
tem: Hyle namq̄; Græci, cum de natura differe-
rent, materiam quandam rerum esse diffiniunt:
nullo prorsus modo formatam, sed omnium cor-
poraliū formarum capacem, quæ quidem cor-
porum mutabilitate cognoscitur. Nam per seip-
sam nec sentiri, nec intelligi potest, tripliciter
ergo describit hic Augustinus materiam, videli-
cet, quod est sola potentia capax formarum, q̄
per mutabilitatem corporaliū formarum co-
gnoscitur, & quod per se nec intelligi, nec sentiri
potest: quæ cum Philosophorum dictis concordant.
Nam secundum Commētatorē in De sub-
stantia orbis: essentiale est materiæ esse in poten-
tia, est ergo materia ipsa potentia pura. Et secun-
dum eundē ibidem: Transmutatio fecit scire ma-
teriam: ergo materia mutabilitate formarū cor-
poraliū cognoscitur. Et Philosophus vult, q̄
materia non cognoscatur, nisi per analogiam ad
formam. per se ergo nec sentiri, nec intelligi po-
test. Ex quibus omnibus sequitur, q̄ materia de
se nec esse, nec aliquem actum importat, quia si
diceret de se aliquod esse, vel aliquem actum: nō
esset potentia pura, & posset per se intelligi, vel
cognosci. dicere ergo materiam esse principium
actiui: est dicere opposita: videlicet, q̄ aliquid
habeat esse, & non esse, q̄ sit in potentia, & non
in potentia, q̄ sit in actu, & non in actu. Nā om-
ne, quod agit, agit vt est in actu, & vt habet esse.
Si ergo materia posset de se agere cum ratione,
qua materia non habeat esse: esset in potentia,
& non esset in actu: ratione vero, qua ageret se-
cundum q̄ huiusmodi: haberet esse, & non esset

Lib. 10. Me-
taph. t. c. 17.
& 11. 7. t. c. 8.

Contra Fau-
stus. To. 6.

Ari. 1. Phys.
t. c. 69.

2. Phys. t. c.
7. 36.

Idem in ql.
3. q. 2.

Ar. 7. Phys.
t. c. 1.

Potētia quō
præcedat a-
ctū, & econ-
uerso.

9. Metaph.
tex. c. 13. &
spatium.

Agens sem-
per præstan-
tius patiēte.

Lib. de Gē.
c. 24.

Parte 2. hu-
ius dist.

Lib. 2. de
Gē. l. 53. 54.
55.

in potentia pura, sed in actu Idem ergo haberet
esse, & non esse: esset in actu, & nō in actu: esset
in potentia, & non in potentia, quæ stare non
possunt.

Secundum inconueniens sic patet: Nam se-
cundum Philosophum: in eodem generabili, &
corruptibili potentia præcedit actum, ut hic ho-
mo prius fuit in potentia, quàm in actu: sim-
pliciter tamen actus præcedit potentiam, quia si
hoc non esset, entia possent esse, sed non essent.
Nam si esset potentia, & eam non præcederet
aliquis actus: nihil esset, quod posset illam potē-
tiam reducere ad actum: possent ergo entia esse,
ex quo ponitur potentia esse, sed non essent, quia
nullus esset actus, qui faceret ea esse. Vel posse-
mus dicere, qd hoc posito: entia non essent, nec
possent esse, quia si aliquid potest esse propter po-
tentiam passiua materię, ut quia materia potest
transmutari: consequens est, quod sit aliqua potē-
tia actiua respondens illi potentię passiue, quæ
possit transmutare, quia nisi esset agens, quod
posset transmutare, nunq materia posset transmu-
tari. Si ergo actus simpliciter non præcederet po-
tentiam: entia nec possent esse, nec essent. Ipsum
ergo esse retū nos docet, qd actus simpliciter præ-
cedit potentia, sed si potentia posset facere seip-
sam in actu, quod oportet dicere secundum po-
nentes solum materiale principium: non oportet
tunc dare actum simpliciter præcedentem potē-
tiam, sed potentia simpliciter præcederet actum.
esset ergo causa imperfectior, quàm effectus: cū
effectus esset in actu, & causa esset potentia tantū,
quod est inconueniens. semper enim agens est præ-
stantius patiente, & causa efficiens est præstantior,
& magis in actu, quàm id, in quod agit.

Tertium autem inconueniens de leui patet.
Nam si materia posset seipsam mouere ad ac-
tum; materia esset quid in actu, quia nihil agit,
nisi quod est in actu. Si autem materia esset qd
in actu: nulla esset generatio, nec corruptio, quia
in alteratione subiectum est quid in actu: in ge-
neratione, & corruptione per se loquendo subie-
ctum est in potentia tantum: ideo dicitur in j. de
generatione, quod Hyle. i. potentia tantum: est
maximè subiectum susceptibile generationis, &
corruptionis. Dicimus autem per se, quia utrum
per accidens possit habere aliquem actum matē-
ria, quando suscipit formam substantialem, ut
quia fortè habet dimensiones interminatas, de-
clarare non est præsentis speculationis. Sed de
hoc infra quæremus.

Aduertendum autem, quod Philosophus: in-
crepat antiquos Philosophos: hanc eandē quæ-
nè mouet, & adducit triplicem rationem: quare
matēria seipsam mouere nō possit ad generatio-
nem. Vna ratio est, prout materia consideratur se-
cundum se. Alia prout comparatur ad potentiā
actiua. Tertia prout comparatur ad agens instru-
mentale.

Prima ergo ratio respicit ipsam materiam se-
cundum se, quia, ut ait: sic conuenit sibi moue-
ri, & pati: nō autem mouere, & agere. Posset au-

tem sic formari ratio: Illud, quod secundum so-
lum habet, quod transmutetur, & patiatur,
non autem qd transmutet, & agat: nō potest se-
ipsum facere in actu, nec sufficit ad generationē
rerum, sed oportet præter hoc ponere causam
agentem, & transmutantem: huiusmodi autem
est materia, ergo &c.

Secunda autē ratio Philosophi sumitur pū-
materia comparatur ad potentiam actiua. nā
si materia haberet in se potentiam actiua: sic
in materia ignis est calor, qui est potentia actiua
ignis; materia per huiusmodi potentiam actiua
posset agere in aliud, sed non in se. vnde & ibi-
dem dicitur: Ignis non videtur pati nisi motus.
s. ab alio. Arguatur ergo sic: Ignis cum potentia
actiua, quam habet in se, nō potest seipsum mo-
uere ad generationem: ergo multo magis ipsa
materia secundum se accepta sine tali potentia,
si poneretur nuda existere, non posset seipsam
mouere ad aliquid. præter ergo causam mate-
rialem, oportet ponere causam agentem.

Tertia aut ratio sumitur prout materia com-
paratur ad agens instrumentale. Nam agens in-
strumentale nihil potest agere sine agente prin-
cipali, ut serra nihil secare potest sine secante, sic
ignis, & alia elementa, quia in agendo sunt or-
gana supercælestium corporum, ergo nihil pos-
sunt agere nisi in virtute cæli. Arguatur ergo sic:
Materia est magis in potentia, & minus potens
ad agendum: quàm aliquod agens instrumentale,
sed huiusmodi agens nō potest aliqd facere per
se ipsum sine agente principali, ergo nec mate-
ria poterit per se ipsam facere se in actu, sed
oportebit ponere causam agentem.

R E S P. A D A R G. Ad primum di-
cendum, quod si nauifactiva esset in ligno,
lignum moueret seipsum ad factionem nauis:
sicut, quia in planta est virtus pullulatiua: mo-
uet seipsam planta ad productionem foliorum,
& fructuum, sed esse tale est diuisibile in talia
duo: quorum vnum est per se mouens, & aliud
per se motum. plāta enim nutrit seipsam, &
augmentat seipsam, sicut animal mouet seip-
sum localiter, quia est diuisibile in animā: quæ
se habet, ut mouens, & corpus quod se habet ut
motum, sic quodlibet animalium est diuisibile in
nutriens, & in nutritum, in augmentans, & aug-
mentatum: sed ex hoc non habetur, quod illud,
quod est in potentia secundum qd huiusmodi, se
faciat in actu, nec quod aliquid moueat seipsum
per se. Anima, n. plantæ per virtutem nutritiua
trahit humorem ad se, & conuertit ipsum in
materiam plantæ, & ex hoc corpus plāte nu-
trit. Sic & per virtutem augmentatiua con-
uertendo alimentum: augmētat corpus, in quo
est. corpus ergo plantæ se habet, ut nutritum, &
augmentatum: anima autem per virtutem nu-
tritiua, & augmentatiua, se habet, ut nutriēs,
& augmentans. Et si volumus, possumus dicere,
quod prout est ibi actio, & passio, non ibi agit p
se aliquid in seipsum, sed anima plantæ per po-
tentiam nutritiua, & augmentatiua agit in
humorem.

Tex. c. 13.

Tex. c. 54.

Tex. c. 55.

Animal quo
modo se
moueat.

* Alias: Nu-
trimentum.
Augmenta-
tio quō fit.

A humorem, unde planta nutritur, & augmentatur. Sic & in proposito, si manifestiva esset in ligno, esset aliqua pars ligni, ubi esset virtus activa, quæ se haberet, quasi semen maris, & ageret, & in aliam partem ligni, & faceret inde naevum, quæ se haberet, ut menstruum feminæ. videmus, n. per simile in grano frumenti, quod in cuspidem magis referuat virtus activa, & se habet quasi semen maris: medium autem ipsius grani se habet quasi menstruum: unde cum humore attracto fit germinatio. unde dicitur, quod formicæ, naturali instinctu, à quolibet grano frumenti cuspidem ex utraque parte grani amputant, ut granum illud non germinet. Habent ergo naturalia in se principium motus, & quietis. Sed nihil per se ipsum movet se, nec seipsum facit in actu: Dato tamen, quod aliquid seipsum moveret: non propter hoc haberetur, quod materia seipsam faceret in actu, quia materia dicit potentiam puram: cui agere non potest competere.

Ad secundum dicendum, quod aqua calefacta redit frigida, & movet seipsam ad frigiditatem per accidens, sicut grave movet seipsum deorsum per accidens: & Grave enim quantum est de se est deorsum semper. Si autem non est deorsum, hoc est per accidens, quia aliquid ipsum prohibet. A generante ergo movetur grave deorsum, qui dedit ei tale naturam, cui quantum est de se semper competit esse deorsum: à seipso autem movetur grave per accidens deorsum: remouendo prohibens & scindendo medium. sic quod in aqua fluat frigiditas, & quod à materia subiecta forma fluant accidentia, hoc est à generante, qui dedit talem formam, quam sequuntur talia accidentia. Quantuncunque ergo aqua sit calefacta, ex quo remanet ibi natura aquæ, remoto igne calefaciente, incipiet fluere à natura aquæ frigiditas, quia est proprium accidens eius, quia fluente remittetur caliditas, donec aqua sit totaliter frigida. Reducemus ergo hunc motum in generans, & in dantem formam, tanquam in causam principalem, & per se. aqua enim non est in potentia essentialiter, ut fiat frigida, sed in potentia accidentali, quia quantum est de se, semper est frigida.

Ad tertium dicendum, quod ea, quæ sunt ex putrefactione, sunt imperfecta: ideo ad generationem talium sufficit celum, & elementa circumferentia, & materia putrescibilis. Animalia autem perfecta ultra hoc requirunt similem in specie, quia ad generationem hominis, vel equi non sufficit Sol, & Materia, sed requiritur homo, & equus. Ideo dicitur. 2. Phys. t. 26. Homo generat hominem ex materia, & sole: non tamen propter hoc ad ea, quæ generantur ex putrefactione, materia movet seipsam, sed celum, & elementa circumstantia putrefaciunt materiam, & in alia, & alia materia inducitur alia, & alia putrefactio. Ideo ex alia, & alia putrefactione inducta generatur aliud, & aliud animal. Ideo vult Comentator. 12. Metaph. Comm. 13. 18. & 60. quod putrefactio in talibus se habet sicut semen in animalibus generabilibus.

ARTIC. II.

An materia sit effectus alicuius agentis. Conclusio est affirmativa.

D. Thom. 1. Summæ. q. 44. art. 2. Et opusc. 3. c. 69. 98. & 229. 230. Alex. de Alef. 1. par. q. 1. ar. 1. 2. & 3.

SECUNDO queritur, dato quod præter materiam oporteat ponere causam agentem: utrum materia sit effectus alicuius agentis. Et videtur quod non, quia nullum agens agit, quod repugnat effectui: sed repugnat materię, quod fiat, vel quod corrumpatur, quia ipsa est ingenerabilis, & incorruptibilis.

Præterea si materia esset effectus alicuius agentis, potissimè esset effectus Dei, sed hoc est impossibile, quia, per se loquendo, nullum agens producit essentiam omnino sibi dissimilem: Deo autem, qui est actus purus, est materia omnino dissimilis: cum sit potentia pura: ergo, &c.

Præterea ex materia inuisa, vel ex forma informi dicuntur facta esse omnia. Arguatur ergo sic: Quia per verbum Dei facta sunt omnia: consequens est, quod huiusmodi verbum non sit factum: ergo quia ex materia inuisa factus est totus iste mundus visibilis, & facta sunt omnia ista: consequens est, quod ipsa non sit facta. Quod autem facta sint omnia ex materia inuisa, patet per id, quod habetur. Sap. 11. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua: quæ creavit orbem terrarum ex materia inuisa, &c.

Præterea sicut illud, quod supponitur in probatione, non probatur: sic illud, quod supponitur in factione, non fit: sed, ut dictum est, in factione rerum supponitur materia inuisa: ergo huiusmodi materia non est facta, & per consequens non est effectus alicuius.

IN CONTRARIUM est: Quia secundum Dio. de diu. nom. demonstratis duobus, oportet alterum esse ex altero, aut ambo ex tertio: vel oportet ergo, quod Deus, & materia sint ab aliquo tertio, vel quod unum sit ab alio: Deus autem à nullo causatur: nec est ab alio essentialiter, omnia ergo alia sunt ab ipso.

RESOLUTIO.

Materia nullo modo est efficiens, & est eorum, quæ esse participant. Hinc Dei simpliciter effectum, eam esse, non est ambigendum: aliorum vero agentium secundum quid, quatenus per ea sub hac, vel illa forma existit.

RESPONDEO dicendum, quod triplici via inuestigare possumus materiam esse effectum alicuius

c. 14. d. Mor-
tali fieri ex
vivo, non
est conuer-
sus: intelligi-
tur de eodẽ
numero,
vel de trans-
mutatione
immediata.
Hinc tunc
lib. 8. met. t.
14. ait, Ex
mortuo fieri
animal p-
loga trans-
mutatione.

Arist. Phys.
t. c. 32.

Sap. 11.

Virtus acti-
ua in grano
frumenti, &
vide hunc
Doct. quo-
li. 2. q. 12.
Formicæ
instinctus.

* Grave à
quo mouea-
tur deorsum.

CONTRA-
DICTIO.

* Huic loco
cõsimile le-
gitur in 3.
quoli. q. 3.
Sed opposi-
tũ videtur
esse lib. 1.
post. t. c. 17.

ubi ait: Ex
mortuo fit
nialiter vi-
vum: & ex
boue mor-
tuo fit natu-
raliter bos
viviis. Qd
videt allu-
dere ad opi-
nionem A-
uicennæ. 7.
Metaph. di-
centis: Ani-
mal perfe-
ctum, ut ho-
mo, produ-
ci pot ex pu-
trefactione,
sicut rana.

Sed contra-
dictiois vm-
bra fugatur,
si dictũ AE-
gidij i Post.
sic intelli-
gatur: Ex
boue mor-
tuo. i. ex ma-
teria, quæ re-
dere potest
sub eadem
forma bo-
vis, sub qua
prius erat,
potest fieri
bos viviis,
non idẽ nu-
mero, sed
specie. Quæ
n. corruptũ
tur, teste Ar.
2. de ge-
ne. non re-
deunt eadẽ
numero. At
supra natu-
raliter ho-
mo idẽ nu-
mero, nedũ
specie, refur-
get. ut ait
Iob. c. 19. lo-
quens de re-
surrect. Quæ
1. Deum vi-
sibus sũ ego
ipse. 1. ani-
ma, & cor-
pore: & nõ
alius. 1. ego
idem nume-
ro. Auer. au-
t. 3. met. t.

alicuius agentis. Prima via sumitur ex ipsa natura materia. Secunda est analogia entis. Tertia ex ordine effectuum.

Prima via sic patet: nam quod aliquid sit factibile, hoc est ex ipsa materia, vel ex ipso materiali principio, vel ex ipsa possibilitate rei, nihil enim est factibile, loquendo large de ipso factibili, prout se extendit ad omnem productionis modum, nisi habeat in se materiam, vel aliquid materiale: unde est in potentia ad esse, & non est ipsum esse. Ipsa, n. intelligentia, ut dicitur in commento non est propositionis de causis, habet suum Hyleachim, i. suum materiale. Si ergo omnia propter hoc sunt effectus alicuius agentis, quod sunt in potentia ad esse, & habent in se aliquid, quod est possibile esse, consequens est, quod ipsum possibile esse sit etiam effectus agentis. Dicemus ergo, quod quodlibet creatum est compositum ex potentia, & actu, & ex hoc creatur, quia communicatur ei esse. In omni ergo productione potentia sit sub actu, & actus sit in potentia. Unde oportet tam actum, quam potentia esse effectus ipsius agentis, non quod aliquod istorum fiat per se, sed quia sit in alio, vel sub alio.

Augu 12.
conf. To. 1.
Comm. 1.
Ph. 70. 3. Ph.
7. 12. Met. 12.
13. & 14.

Ar. 2. Phil.
14. 70.

Secunda via ad hoc idem sumitur ex analogia entis. Imaginabimur quidem, quod quaecunque essentialiter differunt, se habeant secundum quendam ordinem in participando entitatem: nam materia minus participat de entitate, quam aliquid aliud, est enim prope nihil, ut vult Augustinus. & secundum Commentatorem, est medium inter ens, & nihil. omnia autem alia participant plus de entitate, & hoc secundum quendam ordinem, quia formae se habent sicut numeri, ita quod sicut non sunt duo numeri aequaliter distantes ab unitate, & habentes aequales unitates, ita non sunt duae species aequaliter distantes a Deo. Cum ergo hoc sit effici, quod participare entitatem: & hoc sic facere, quod communicare entitatem, quia ita participat entitatem, quod non potest alijs communicare: ita habebit quod sit effectus, quod nullo modo habebit, quod sit efficiens. Ideo dicitur, quod materia, & efficiens nullo modo coincidunt in uno. Si ergo de alijs dubitarem, utrum sint effectus alicuius agentis, quia videmus eas esse causas, & efficere; De ipsa saltem materia dubitare non possumus, quin sit effectus, quia ita est effectus, quod nullo modo efficiens. Ex ipsa ergo Analogia entis, quae sumitur secundum participare esse, dicemus quod quicquid participat esse, & non est ipsum esse purum, est effectus alicuius agentis, quia hoc est effici, s. habere esse ab alio, & participare esse per aliud. Et quia potissime competit materiae, quod participet esse, nullo modo dubitare debemus, quin sit effectus alicuius agentis. Eo ergo modo, quo materia accepit esse, fuit effectus agentis, ut si accepit esse in tempore, sicut veritas se habet, in tempore fuit effectus agentis. Si autem esset vera Philosophorum opinio, quod materia ab aeterno accepisset esse, ab aeterno fuisset effectus agentis.

A quod, n. non est ipsum esse, & quod a se non habet esse, est effectus eius, a quo accipit esse: & si accipit ab eo esse simpliciter, est effectus eius simpliciter: si accipit ab eo non esse simpliciter, sed in hoc: est effectus eius non simpliciter, sed in hoc. Materia ergo generabilium est effectus cuiuslibet generantis, generans enim generat compositum, & generando compositum generat, & causat materiam, & formam, sed non causat materiam simpliciter, quia erat materia in alio, antequam esset istud generabile generatum, sed quia non erat materia in hoc generabili, & quia non habebat hoc esse, ideo dicitur generans causare materiam non simpliciter, sed causare ipsam in hoc. Cuius autem sit effectus materia simpliciter, in prosequendo patebit.

Materia
quomodo
generetur.

B Tertia via ad hoc idem sumitur ex ordine effectuum. Nam si materia non esset effectus alicuius agentis, nullum agens in sui actione praesupponeret materiam: Nam quod agens non possit aliquem effectum producere, nisi aliquo praesupposito; hoc est, quia agens illud innititur alij agenti, & sicut agens innititur agenti: ita effectus innititur effectui. Propter quod oportet esse ordinem effectuum secundum ordinem agentium. Si ergo aliquod agens praesupponeret materiam, quae non esset effectus alterius: illud agens non praesupponeret alium effectum: cum non praesupponeret, nisi materiam, quae dicitur non esse effectus. Dicere autem agens non praesupponere aliud, in cuius virtute agat effectum, aut praesupponere aliud, in quod recipiatur, est dicere oppositum in adiecto, quia agens, quod non innititur alteri agenti: est causa totius, quod autem est causa totius, nihil praesupponit, quia nulla causa praesupponit suum effectum: quoniam, ut dicebatur in arguendo, sicut, quod supponitur in probatione non probatur; ita, quod supponitur in factione, non efficitur. Dicamus ergo secundum Philosophum: Semper primum in quolibet genere est causa omnium aliorum. Nam ibi dicitur: Si quae ratur quid sit causa totius trinitatis: non ultimum, quia nullius est causa, quod finale est, nec medium, quia unius tantum est causa. ergo primum. Si ergo agens innititur alij agenti, non erit agens totius, & oportet, quod effectus innitatur effectui, & si non innititur alteri agenti, erit agens totius, & non oportebit, quod effectus innitatur alij effectui, ergo agens, quod praesupponit materiam, quia non facit totum, suus effectus innititur alteri effectui, quod non posset esse nisi ipsa esset effectus alicuius agentis, ex ipso ergo ordine agentium, siue ex ipso ordine effectuum, patet materiam esse effectum alicuius agentis. Viso, quod materia est effectus alicuius agentis; leue est declarare cuius sit effectus, videtur enim Augustinus imponere Philosophis gentilibus, quod materia non sit effectus Dei dicens: Verum in hoc errant quidam gentilius, quod eam, i. materiam tanquam coaeternam Deo coniungunt, ut haec ab illo non sit, quamvis ab illo formetur. Magister igitur in hac lectione imponit Platonem, &

2. Metaph.
1. 4. 5. 6.

Aug. contra
Faustum
10. 6.

Arist. sententia de materia.

ni, & Aristoteli, quòd materia sit increata, & sine principio: sed non est credibile, quòd Arist. hoc senserit, quod materia non sit effectus Dei, cum ipse dicat primum in quolibet genere esse causam omnium. Dicemus ergo secundum opinionem Philosophi, quod ab æterno fuit generatio, & corruptio rerum. Agentia ergo naturalia, quia expoliant materiam una forma, & induunt ipsam alia, non sunt causa, ut dicebamus, materiae simpliciter, sed sunt causa materiae in hoc. Sicut enim agentia dant esse materiae, ita sunt causa eius. materia enim, ex qua fit aliquid, erat prius sub forma alia, quam inciperet esse sub ista forma. generans ergo non facit materiam esse simpliciter, sed facit eam esse sub hac forma. ideo generans non erit causa materiae simpliciter, quia non facit eam esse simpliciter: sed Deus, qui est agens primum, qui respicit totum esse rerum, est causa simpliciter cuiuslibet rei: ideo ipsa materia, simpliciter loquendo, est effectus Dei, secundum quid autem est effectus aliorum agentium. Dixisset enim Philosophus: quod materia simpliciter est effectus Dei, sed ab æterno fuit effectus eius, quia ab æterno habuit esse materia sub aliqua forma, licet non sit signare illam formam: Deus enim est ens primum, & est ens maximè, & est ens infinitum. In quantum est ens primum, consequens est, quòd ipsa prima materia sit effectus eius. quia agens, quod in sui actione præsupponit materiam, non est agens primum, nec ens primum, cum agat aliquo præsupposito: Deus ergo, quia est ens primum, non oportet, quòd præsupponat materiam, sed potest ipsam materiam producere: Rursus quia est ens maximè: ideo sua causalitas se potest extendere ad maximè distantia. huius autem est ipsa materia, quæ cum sit potentia pura, maximè distat à Deo, qui est actus purus: Deus ergo quia est maximè ens, potest causare ea, quæ inter creaturas sunt maximè entia, cuiusmodi est natura angelica, quæ est Deo propinqua. & potest causare quæ sunt minima entia, cuiusmodi est materia prima, quæ est à Deo longinqua. Maximi enim entis, & maximè actiui est etiam usque ad longinqua suam virtutem extendere: est autem materia à Deo longinqua, non situ, sed dissimilitudine. Vnde August. dicit: Vnde utique erat. scilicet materia, nisi esset abs te, à quo sunt omnia in quantum sunt? sed tanto à te longius, quanto dissimilius. Vnde concludit ibidem: Duo quædam fecisti, vnum prope te. id est angelicam naturam, alterum prope nihil. id est ipsam materiam. Posset et declarari quòd Deus sit productus materiae ratione suæ infinitatis, sed hoc in quæstione illa, cum quæremus, utrum Deus possit producere aliquid ex nihilo, diffusius ostendetur.

RESP. AD ARG. Ad primum dicendum, quòd contra naturam materiæ est, quod fiat naturaliter, quia agens naturale non generat nisi corumpendo, & non inducit nisi expoliando. ideo semper in sui actione præsupponit materiam: quæ expoliat una forma & induit alia: Sed non est

contra naturam materiæ, quòd fiat per agens diuinum, quod potest agere nullo præsupposito.

Ad secundum dicendum, quòd materia multum est dissimilis Deo, sed non est omnino dissimilis, quia quod participat aliquo modo entitatem, aliquo modo imitatur id, quod est ipsum esse, in quo omnis entitas referuatur. potentia ergo pura multum distat ab actu puro, sed non est omnino dissimilis, eo quod aliquo modo participat entitatem. solum autem dissimile Deo, quod est ipsum nihil: & quod nullo modo participat entitatem, est sibi omnino dissimile.

Vel possumus dicere, quod materia non est effectus Dei per se, sed ut est coniuncta actui. Sic autem considerata, ut est perfecta per actum, non est omnino dissimilis ab actu.

Ad tertium dicendum, quod omnia, quæ sunt facta ex aliquo sunt facta ex materia informi. bene ergo arguitur, quòd materia non sit facta ex aliquo, cum omnia facta ex aliquo, sint facta ex materia. Vnde August. dicit, quòd mundus ex informi materia factus est, & ipsa, scilicet informis materia facta est omnino de nihilo.

Aug. de vera Religio. 1.

Ad quartum dicendum, quod materia supponitur in productione omnium, quæ fiunt ex aliquo, non autem in productione omnium simpliciter. materia ergo non fuit facta ex aliquo, sed omnino ex nihilo, ut per August. patuit. in productione. n. rerum primo fuit facta materia omnino informis, non primo, tempore: sed primo, origine. tempore enim materia non præcessit omnem formam, sed fuit facta sub aliqua forma.

ARTIC. III.

*An plura sint principia prima.
Conclusio est negativa.*

Aegid. 1. sen. d. 2. q. 1. Et 2. Met. q. 16. Et 3. Theor. de esse, & essentia. q. 1. D. Tho. 2. sen. d. 1. q. 1. ar. 1. Et 1. Summ. q. 44. art. 1. D. Bon. 2. sen. dist. 1. par. 1. art. 2. q. 1. & 2. Biel. d. 1. q. 2. Th. arg. d. 1. q. 1. Vgol. de Verbe vet. d. 1. ar. 1.

ERTIO quæritur: dato, quod oporteat materiam reducere in causam agentem, utrum sit dare plura principia agentia prima, quorum vnum non sit ex alio, nec ambo ex tertio. Et videtur quod sic, quia secundum August. Mali causa non est bonum: cum ergo reperitur aliquod malum in mundo, quæritur de illo, utrum sit causatum ab aliquo, vel non: quia si non, tunc reperientur plura non causata ab alio, videlicet illud malum, quod ponitur non causatum, & etiam bonum, quia deuenire conuenit ad aliquod bonum ab alio non causatum: si vero illud malum est causatum, non erit causatum à bono, quia, ut patuit per August. causa mali non est bonum.

Aug. 12. de Civ. Dei c. 1 To. 5.

Aegid. super 1j. Sent. C num,

Aug. 12. cōf. cap. 2. to. 1.

Art. 4. huius q.

num, erit ergo causatum a malo. quæretur ergo de illo malo, utrum sit causatum, non est autem abire in infinitum: erit ergo deuenire ad primum malum, quod erit causa omnium malorum. erunt itaque duo principia rerum simpliciter prima: non reducta in se inuicem, nec in aliud, videlicet primum malum, quod erit causa omnium malorum, & primum bonum, quod erit causa omnium bonorum.

Li. 1. de celo
c. 9. 44. & 1.
2. s. c. 18.

Præterea secundum Philosophum: Si vnum contrariorum est in natura, & reliquum. Sed summum bonum videtur contrariari summo malo: cum ergo sit dare in natura summum bonum, erit dare & summum malum. & per consequens erit dare duo principia omnino prima.

Præterea: aut malum habet causam per se, aut accedit præter intentionem agentis. Si habet causam per se; quia in his, quæ sunt per se, non est abire in infinitum; erit ergo deuenire ad primum malum, quod erit summum malum, & omnium malorum causa. non enim potest malum reduci in bonum, tanquam in per se causam. quia nunquam calidum per se infrigidat, nec e converso. nullum enim oppositum reducitur in alterum oppositum tanquam in per se causam. quare si malum habet per se causam, reducetur in aliud malum, & illud in aliud: & quia, ut dictum est, non est abire in infinitum; erit deuenire ad primum malum omnium malorum causam. Quia si dicatur malum non habere per se causam, sed accidere præter intentionem agentis; Contra: Nam quod est tale, est in paucioribus. malum autem est in pluribus, ergo &c.

Peccare
quod mo-
dis contin-
gat, vide Ar.
libr. 3. Eth.
ca. 1. ubi di-
uersum esse
ait, ex igno-
ratione, &
ignorantia a-
gere. idque
a nobis non
semel dictum

Præterea distinguit Philosophus in li. Eth. q. tripliciter nos peccare contingit: videlicet ex passione, ex ignorantia, & ex electione. Sic et distinguunt Theologi, quod vel peccamus ex infirmitate, vel ex nescientia, vel ex certa malitia. Si ergo aliqui peccant ex electione, & ex certa malitia: ergo eligunt malum facere. Sed illud, quod cadit sub electione, non est præter intentionem agentis: quod autem est tale, habet per se causam: in habentibus autem per se causam est deuenire ad primum tale, quod est causa omnium aliorum, erit ergo deuenire ad primum malum, causam omnium malorum.

Præterea agens assimilatur sibi passum, hoc est enim de ratione agentis producere sibi simile. si ergo omnia essent causata ab vno agente, omnia essent similia: quia quæ vni & eidem sunt similia, inter se sunt similia. Cum ergo videamus tantam dissimilitudinem, & difformitatem in rebus, videtur omnino esse ponendum, non omnia ab eodem principio processisse.

IN CONTRARIUM est Dionysius. 4. de di. no. qui ait: Binarius non est principium, sed unitas. non ergo reducemus res creatas in duo principia, sed in vnum principium.

Præterea secundum eundem Dion. eodem libro, & cap. neque possibile est rerum existentium duo contraria esse principia, quia illa in se inuicem essent omnino aduersantia. Cum ergo vi-

Binarius non
est princi-
pium, sed
unitas.

A deamus partes vniuersi se iuuare ad inuicem, & esse ad inuicem ordinatas, concluditur, quod omnia reducuntur in vnam causam, & in vnum principium.

Præterea si esset dare plura principia omnino prima, vel essent similia, vel contraria. Si similia, vel quodlibet per se sufficeret, & tunc alterum superflueret, vel vnum non sufficeret sine alio, & tunc quodlibet est insufficiens: & neutrum esset primum, vel vnum esset sufficiens per se, aliud non sufficiens: & tunc illud, quod esset sufficiens per se, esset primum, aliud autem non. Non ergo essent Duo prima, sed vnum primum. Nam hoc est esse primum agens non inniti alteri agenti, vel non indigere alio agente, sed esse per se sufficiens ad agendum. Si vero huiusmodi plura principia, quæ ponuntur simpliciter prima, non sunt similia, sed contraria, aut sunt æque potentia, aut non: quod si vnum est impotentius, cum contraria se impediunt, nihil causare poterit, nec erit simpliciter primum: si autem sint æque potentia, æque se impediunt, nullum ergo ipsorum poterit aliquid producere.

Idem Tho.
de arg.

RESOLVTIO.

Deus cum sit summè simplex, & vnus, quo nihil est non participans: summè bonus, cuius est se diffundere: summè ens, in quo reueratur omne esse; Vnum primum principium, & non plura fatemur. & obstrepant licet Manichæi.

C RESPONDEO dicendum, quod Manichæi circa hanc materiam errauerunt ponentes duo principia omnium rerum, malum, scilicet, & bonum. Deum, scilicet, & dæmonem: vel Deum, & Hylem, ut patet per Augustinum, in libro contra Faustum. Potuit autem habere hæc opinio ortum ab antiquis Philosophantibus. Nam Empedo. posuit duo prima principia agentia, litem, scilicet, & amicitiam, ut patet ex lib. de generatione. Pythago. etiam posuit decem principia bonorum, & decem principia malorum. processit enim Pythago. modo, mathematico, & per numeros, ponens causas rerum: & quia vidit in rebus esse bonum, & malum, & vidit numerum non ire nisi usque ad decem, quia ultra decem non est nisi replicatio assumptorum, posuit 10. principia bonorum, & 10. malorum. Quæ autem sint illa principia, in primo Metaphysica, enumerantur, & nos in questionibus nostris de principio primo enumerauimus ea. Pythago. ergo Manichæus, & Empedo. posuerunt plura prima principia agentia, non reducta in se inuicem, nec in alia. Quilibet autem illorum ex diuersitate effectuum, voluit arguere diuersitatem primorum principiorum. Et licet Empedo. magis visus sit attendere in effectibus contrarietatem, quia posuit contraria principia, litem, scilicet, & amicitiam: Manichæus autem, & Pythago. magis visi sunt considerare in effectibus perfectio-

* To. 6. l. 10.
c. 14. & est
decli. græca,
ut Hyle, hy-
les. i. mate-
ria sçm. gen.

Ar. 1. Phys.
1. 48. & 1. de
Gen. t. c. 2.

1. Met. c. 3.
summar. 2.

Quest. de
primo prin-
cipio a do-
ctore ante.
2. sent. sunt
de esse, &
essentia: &
eadem cita-
tio quest. est
infra art. 5.
& alijs in
locis.

fectionem, & defectum, vel bonitatem, & malitiam, quia posuerunt rerum principia bonum, & malum. vnum tamen potest ad aliud reduci. Nā in bono, & malo est aliquis modus oppositionis, vel contrarietatis, & in ipsis contrariis est aliquo modo bonum & malum, quia vnum contrariorum habet rationem priuationis respectu alterius: vt lis habet rationem priuationis & imperfecti respectu amicitiae, & frigidum respectu calidi, & nigrum respectu albi, & vniuersaliter in omnibus semper vnum contrariorum habet rationem priuationis respectu alterius; vnde dicitur, quod prima contrarietas est priuatio, & habitus, vbi Commentator ait, quod omnia contraria opponuntur secundum priuationem, & habitum, quia semper vilius contrariorum, vt dicit, habet rationem priuationis, vt amarum habet rationem priuationis, & dulcedo rationem habitus, & in alijs contrariis similiter, vbi semper vnum est vilius, aliud autem perfectius.

Reductis opinionibus ponentibus pluralitatem primorum principiorum quodammodo ad vnum, volumus assignare defectus sic opinantiū. Dicemus autē, quod ponentes plura prima principia propter bonum, & malum, quæ vident in rebus: vel propter contrarietatem, quam videt in entibus, propter sex defectus errant.

Primo quidem errant, quia credūt quod malū sit substantia aliqua, vel natura. Nam si hoc opinantes præuidissent, quod malum nō est nisi priuatio boni, cum priuatio de se sit non ens, vt declarari habet primo Physic. cū non entis nō possit esse causa efficiens, sed deficiens; nūquā posuissent, quod esset dare aliquid omnino malū, quod esset causa omnium malorum, sicut est dare aliquid omnino bonum, quod est causa omnium bonorum. Nam omnino malum non est nisi omnino defectus, & omnino non ens, siue omnino nihil. Ideo dicit August. quod vitium, siue malum, nec in summo bono esse potest, nec nisi in aliquo bono. Et sequitur: Sola ergo bona alicubi esse possunt, sola autem mala nusquam. malum ergo non est nisi in bono, quia malum non est nisi priuatio, priuatio autem est negatio in subiecto, vt declarari potest in 4. Metaph. Cum ergo priuatio semper requirat aliquā subiectā naturā, & omnis natura secundū, quod huiusmodi bona sit, malū nō nisi in bono esse possit: bona ergo tāquā entia sunt alicubi, sed mala nusquā sunt tanquā entia, sed tanquā priuationes entiu. Ideo probat Dio. quod malum nec est existens, nec in existentibus. Malum enim non est existens, quia non est substantia; non est in existentibus, quia non est accidens. non enim malum est ens, quia vel esset ens existens, vel in existentibus; neutro autem modo est ens.

Reuertamur ergo ad propositū, & dicamus, quod vnus defectus sic opinantium fuit, quia crediderunt malum esse substantiam aliquam vel naturam, ideo conati sunt reducere ipsum in causam per se, & in causam efficiētem. quod esse nō posset, nisi esset dare primum, & summum malū

A omnium malorum causam. Hunc autem errorem quantum ad hunc defectum, destruit Aug. 12. de Ciui. Dei: vbi ait: Nemo igitur quærat efficientem causam malæ voluntatis. non. n. vt ait, mala voluntas est efficiens, sed deficiens: nec illa. s. vt est mala, est effectio, sed defectio. Vnde ibi dem subdit: Hoc est incipere, malam voluntatē habere, deficere ab eo, quod summē est. Secundum, n. ipsum in eodem libr. & cap. Sic causatur malū, sicut auditur silentium, & videtur tenebra, & videre autem tenebram non est videre aliquid, sed est deficere à videndo, & audire silentiū non est audire aliquid, sed est deficere ab audiendo, sic facere malum, secundum quod huiusmodi, non est facere aliquid, sed est deficere à faciēdo. vt si fornicatio est mala, non est mala secundum quod est actus aliquis, sed secundum quod deficit, & deuiat à lege Dei. Ipse enim actus habet causam efficiētem, sed ipsa inordinatio, vnde habet rationem mali, non habet causam efficiētem, sed deficientem. Hoc est enim inordinatē agere, ab ordine deficere, & ordinem non seruare.

Secundus defectus sic opinantium est, quia ex hoc, quod opinati sunt malum esse naturam aliquam: aestimauerunt naturam illam esse Deo contrariam, quia si credidissent naturam illam, quā credebant esse malam: non esse Deo contrariam, non oportuisset eos ponere duo principia, quia in vnum principium reduci potest quicquid illi principio non contrariatur: Deo autem nihil potest esse contrarium; nisi quod non est. Intelligimus enim nomine Dei aliquid, quod est ipsum esse, in quo referuatur omne esse: quicquid ergo habet aliquod esse: secundum quod huiusmodi nō est Deo contrarium, nec dissimile. solum ergo illud erit dissimile sibi, quod non dicit esse, sed nō esse. Omnium ergo essentiarum, & omnium habentium esse, vt habent esse, causa est Deus. Nec oportet aliam causam primam ponere: cum ipsa sit causa omnis esse, & cum in eo omnis essendi ratio referuatur. Deo ergo nihil propriē contrariatur, quia nihil ei nocere potest. Sed accipiendo contrarium largē pro omni dissimili; nulla essentia, nullum esse est dissimile Deo, sed solū est dissimile non esse: propter non esse autem non oportet ponere naturam aliquam, vel principiu aliquod: quod efficiat ipsum non esse. quia non esse cum non sit: non potest habere causam efficiētem, sed deficientem. Hanc autem viam tangit Augustinus, cum dicit: Ei naturæ, quæ summē est; qua faciente sunt quæcunque sunt contraria nulla natura est. Et subdit: Propterea Deo. i. summę essentia, & auctori omnium qualiuncunque essentiarum essentia nulla contraria est. Deo ergo quia est summa essentia, & quia in eo referuatur omne esse: quodlibet esse, & quælibet essentia est ei similis, nō contraria: omnium enim essentiarum ipse est auctor. Et quia non debemus quærere principia, & causas: nisi propter rerum essentias, & naturas, & propter esse, non propter non esse. Ideo non nisi vnum primum principiu est ponendum.

Aegid. super ij. Sent. C 2 Tertius

Ca. 1. To. 9.

* Malū quo modo causatur.
* Tenebra quō videat.

Ar. 10. Met. 1. c. 15. & 2. Phys. c. 15. 4. Metaph. c. 27. idem. 3. Phys. c. 5.

T. c. 75. & 4. Metaph. t. c. 6.

Augu. 12. de ciui. Dei. c. 4. To. 5.

T. c. 4.

Cap. 4. de diui. nom.

Lib. 12. de Ciui. Dei. c. 3. To. 5.

Et ardeat huius sentent. Ari. 12. Metaph. in fine dicens: Primum nihil ē contrarium. Oppositum tamen videtur i. The. 1. Phys. Sed videtur sol. in contrad. Zim.

Malum sim-
pliciter, &
mali huius.

Tertius defectus istorum fuit, quia crediderunt, quod est malum alicui, esse malum simpliciter, ut leonem crediderunt esse malum simpliciter, quia est malus huius, scilicet bestiae, quam deuorat, & venenum crediderunt esse malum simpliciter, quia nocet homini, quem venenat. Et quia videbant Manichei in mundo esse multa talia mala, & multa sic nociua, non credentes talia posse reduci in vnum summum bonum: posuerunt duo principia: vnum à quo essent talia mala, & nociua: aliud, à quo essent bona, & proficua. Vnde & plerumque negabant Manichei duos Deos esse, quia illud, à quo sunt mala, & nociua, secundum eos non merebatur dici Deus. Vnde Augustino disputanti contra Manichaeos: respondebat Faustus: Bonorum, & malorum duo principia confitemur, sed vnum ex his Deum vocamus: alterum Hylem: aut communiter, & vltate dicimus demonem. Quia si tu o Augustine putas nos duos assignare Deos, audiens egestatem, & copiam: duas copias putabis, & venenum audiens, & antidotum: nihil interesse putare: an vtrumque vocetur antidotum. Vnde idem Faustus omnem vim maleficam assignabat Hyle, siue demoni: beneficam autem Deo. Ergo Faustus Manicheum sequens, quia videbat venenum nociuum, & antidotum proficuum: posuit duo principia, à quorum vno esset nociua: ab alio proficua. Hunc autem errorem, & defectum reprehendit Augustinus ibidem, ubi ait, quod isti sic dicentes vituperare possunt solem: quoniam quidem peccantes, vel debita non reddentes: poni à iudicibus iubentur ad solē. vnde ibidem subdit, quod non ex commodo, vel incommodo nostro, sed per seipsam considerata, natura dat artifice suo gloriam. Quaelibet ergo natura simpliciter bona est, & quaelibet à Deo est. Sed non obstat, quod est simpliciter quaelibet natura bona, potest esse huic mala, & nociua, sed propter hoc non oportet ponere duos Deos. Nam esse malum nociuum: est esse malum penes à Deo autem bono propter iustitiam exercendam inferitur malum penes, licet ipse non faciat malum culpae, ut potest haberi ab Augustino, qui duplex malum distinguit, scilicet culpae & penes, & subdit, Deum Auctorem esse mali penes dicens: Si Deum iustum fatemur: negare sacrilegum est, ut sicut bonis premia, ita supplicia malis tribuat, quae utique supplicia patientibus mala sunt, propter, n. antidotum, quod prodest, & venenum, quod nocet, non debemus ponere duo principia. nam male videnti, & antidotum obesse potest, & bene videnti prodesse venenum. Tyriaca enim, quae venenum fugat: ex veneno, & quibusdam alijs est confecta.

Quartus autem istorum defectus est, quia non valde bona, vel minora bona crediderunt mala, ut quia ista corporalia sunt minora bona: crediderunt ea esse mala. vnde dixerunt Manichei, ista corporalia corruptibilia facta esse à malo principio. Sed propter maius, & minus bonum non oportet duo principia ponere, nam sicut ab eodem calido aliqua magis, & minus calefiunt: sic ab eodem Deo bono fluxit tota multitudo rerum: ubi

A in aliquibus bonitas maior: in aliquibus minor reperitur. Bona enim corruptibilia secundum, quod huiusmodi: non sunt tam magna bona sicut perpetua: non tamen nulla bona sunt, quia corruptibilia sunt. Si ergo considerasset Manichaeus, quod omnis natura bona est: licet non omnis eque bona: non posuisset nisi vnum principium, à quo est omne bonum, & magnum, & paruum bonum.

Quintus defectus istorum fuit, quia opinati sunt, quod omnia tam bona, quam mala per se, & directe sub sollicitudine, & providentia alicuius principij caderent, quod esse non posset: nisi sicut damus bonum principium, quod sollicitatur, & habet providentiam, ut bona fiant: sic daremus malum principium, & malum Deum, qui sollicitaret, & haberet providentiam, ut mala fierent, vnde & Commentator. in 12. Meta. dicit: B Malum esse omnem sollicitudinem negare, & malum esse de omnibus equalem sollicitudinem ponere, vnde ibidem dicit, quod hoc traxit quosdam ad dicendum esse duos Deos: quorum vnus creat bona, & alius mala. Bona ergo per se cadunt sub providentia: mala autem quasi per accidens, & indirecte: in quantum ex malis bona eliciuntur, ut ex malo culpae elicitur poenitentia, & bonum iustitiae. Propter ergo mala, & bona: non oportet ponere duos Deos circa haec sollicitos, & attentos, sed est vnus Deus: sub cuius sollicitudine, & providentia cadunt bona directe: ea agendo, & faciendo, & mala indirecte: puniendo, & ex eis eliciendo bonum. Nam secundum Augustinum: nullo modo Deus permetteret mala fieri, nisi adeo omnipotens esset, ut posset de malis elicere bona.

C Sextus defectus istorum fuit, quia sic attendebant ad contrarietatem, & diuersitatem in rebus, quod non attendebant ad unitatem, & conuenientiam, quam habebant. Differunt enim res, quia haec est calida: illa frigida: haec dulcis, illa amara: omnia tamen conueniunt in esse: nam esse calidum est aliquid esse, & esse frigidum est aliquid esse, & quia omnia entia habent aliquid esse, omnia sunt ab illo, in quo reueratur omne esse. Quia ergo res contrarietatem habent ad inuicem: posunt habere contraria principia quantum ad ista principia causata, & secundaria: tamen quia omnia conueniunt in esse: omnium est vnum principium, in quo reueratur omne esse.

D Cum ergo quaeritur: vtrum sit dare plura prima principia non reducta in alia; si loquamur de primo in genere: est dare plura talia, quia est dare primam materiam non reductam in aliam materiam: & primum efficiens non reductum in aliud efficiens. Sed si loquamur de primo simpliciter, non est dare plura principia simpliciter prima. Nam prima materia, licet non reducat in aliud principium materiale, non est tamen principium simpliciter, quia reducitur prima materia in primum principium efficiens, à quo per creationem est producta. Possumus autem duplici via declarare, quod vnum est solum principium, à quo omnia sunt producta.

Prima via sumitur ex esse eius: quae iam tacta est.

Contra Fau-
stum. To. 6.
lib. 20. c. 14.
& 12. de Ci-
uic. 5. To. 5.

* Naturaque
libet simpli-
citer bona,
& à Deo ē.

August sub
princip. 1. li.
de lib. arb.
To. 1.

Malum per
nā à Deo,
malum cul-
pae ab hoīe.

Tyriaca ex
veneno.

Com. 52.

Bona, & ma-
la quo cadūt
sub providē-
tia: & illa
quārum ad
bene placit-
um: haec ve-
ro quantum
ad notitiam
tantum.

Ench. To. 3.

Materia pri-
ma, an sit
immediate
à Deo, vide
Sco. & Zim.
Theor. 1. 14.
quasi i fine.

est. Nam cum Deus sit ipsum esse: in quo referuatur omne esse: oportet quod ipse sit causa omnium habentium esse, & quia in hoc conueniunt omnia, quæ participant esse: oportet omnium esse vnā causam.

Secunda via sumitur ex eius bonitate. Nam si boni est se diffundere: maximè boni est maximè se diffundere, & quia nihil est non participans bono: nihil est expers bonitatis diuinæ, & nihil est non causatum à Deo. Ipsa quoque materia, vt est pura potentia: est etiam quoddam bonum. nā bonum est non solum esse, sed etiam posse esse. Ipsa ergo materia est effectus Dei.

Potest etiam tertia via adduci ex vnitatis eius: nam ipse est maximè simplex, & maximè vnus: in quo nullus est essentialiter numerus, & quia quod est maximè tale: est causa omnium aliorum: ipse qui est maximè vnus erit causa vnitatis in omnibus entibus: & quia nihil est non participans vno, vt vult Dionysius: nihil est, quod nō sit effectus eius. Si ergo esset multi mundi, & infiniti mundi, quia quælibet res esset ens, vna, & bona: quilibet esset effectus Dei, qui est summè ens, summè vnus, & summè bonus.

R E S P. A D A R G. Ad primum dicendum, quod bonum non est causa mali, vt bonum, & vt est efficiens, sed est causa mali vt deficiens: malum ergo est causatum, sed est causatum à bono defectiuo. Vnde si malum dicimus esse causatum, erit causatum defectiuè, non effectiuè: propter quod non oportet mala reducere in summum malum, nam reducere omnia in vnum aliquod, hoc per se est in habentibus causam efficiētem, cuiusmodi non est malum. occasionaliter quidē sunt omnia mala ab vno malo, vt à culpa Luciferi: videtur omnis alia culpa introducta, sed hoc est occasionaliter, non per se. Si tamen nunquam peccasset diabolus: potuisset homo propria voluntate peccare, vel si noluisset homo: suadenti diabolo potuisset resistere. Non ergo ex necessitate, & per se, sed occasionaliter, & inductiuè peccatum demonis fuit causa aliorum peccatorum: peccatum ergo, & malum habet causam efficiētem. Sed vnde venit iste defectus: Dicimus, quod hoc est ex defectibilitate, & ex veritabilitate voluntatis hominis: quæ malo consentit, & ex iustitia Dei, quæ hominem deserit: & potest esse ex astutia diaboli, quia malum suggerit. Vnde Augustinus contra Faustum ait: Aliud est venire malum de astutia suadentis, aliud de nequitia volētis, aliud de iustitia puniētis. Cum diabolus suggerit: homo consentit: Deus deserit.

Ad secundum dicendum, quod hoc intelligendū est de verè contrarijs: quorum quodlibet dicit naturam aliquam, vt calidum, & frigidum: sed sic non contrarietur malum bono, sicut frigidum calido: quorum quodlibet dicit naturā aliquā: malum autem nō dicit naturam, nec ens, sed priuationem entis. Si ergo esset dare summè malū, esset dare omnino nihil. Deo autē, qui est ipsum esse, nulla natura, & nulla essentia potest esse contraria, nec ei omnino dissimilis. Solum ergo il-

Aliud est Deo omnino dissimile, quod est omnino non ens, & quia nihil est tale: nihil est, cuius non sit causa Deus.

Ad tertium dicendum, quod quidam respondent malum esse in paucioribus, quia vel loquimur de malo naturæ, vel de malo moris. Si de malo naturæ, sic sunt aliqua mala, & aliqua inordinata in istis inferioribus, vbi multa talia mala accidunt ex necessitate materiæ. Sed ista inferiora, vbi aliqua accidit inordinatio, modica sunt respectu super celestium corporum, quæ secundum cursum naturæ semper retinent suum ordinem. Si autē loquamur de malo moris, vel de malo culpæ, vel hoc est prout in Angelis, & tūc est in paucioribus, quia plures remanserunt, quam ceciderunt. Si in hominibus: cum in homine sit sensus, & ratio: in ijs, qui volunt sequi rationem, pauci deficiunt à bono. Nam si volumus rationem sequi, & sit voluntas firma, vt plurimum consequimur bonum. In ijs vero, qui volūt sequi sensum, est idem iudicium, sicut est de brutis: tales n. consequuntur bonum, sed bonum secundum sensum: consequuntur enim vt plurimum, quod est bonum eis, non vt sunt rationales, sed vt sunt sensuales.

Sed hæc responsio non videtur sufficere. quia etsi omnes Angeli peccassent, adhuc malum culpæ esset præter intentionem, & causam: & non esset in paucioribus: etsi omnia essent corruptibilia, corruptio, quæ est quoddam malum naturæ, esset præter intentionem, & causam, & non esset in paucioribus. Dicamus ergo, quod esse præter intentionem est dupliciter, quia aliqua sunt præter intentionem agentis, quæ sunt fortuita, & improvisa, & talia sunt in paucioribus. Aliqua autē sunt de necessitate annexa actioni agentis, vt naturali generationi necessario annexa corruptio, & talia non oportet esse in paucioribus. Sic autem est de malo culpæ. nam inordinatio, quæ est ibi, non oportet, quod sit fortuita, & improvisa, optimè n. potest scire fornicator, quod fornicatio habet conuolutam malitiam, & habet annexam inordinationem.

Ad quartum dicendum, quod peccantes ex electione eligunt malefacere, nō quod eligant ipsam inordinationem. quia nemo aspiciens ad malum agit, vt vult Dionysius. Sed dicuntur peccare ex electione, quia electione agunt actū: cui est connexa malitia, & inordinatio. Nam non est idem iudicium de eo, qui fornicatur, quia ignorat fornicationem esse malam: & de eo, qui fornicatur, non quia placeat sibi fornicari, sed quia ex passione impellitur ad fornicandum: & de eo, qui fornicatur, quia ex assuetudine fornicandi, iam acquisiuit habitū, & eligit actum fornicationis. Dicitur ergo talis peccare ex electione, non quod eligat ipsam inordinationem, quæ semper est præter intentionem: sed quia, vt diximus, eligit actionem: cui est annexa inordinatio.

Ad quintum dicendum, quod licet causata sint dissimilia, sunt etiā omnia similia, quia omnia

Malum in paucioribus.

Angeli plures remanserunt, quam ceciderint.

Cap. 13. de diu. nom.

Bonū à malo.

Malū à bono.

Occasionaliter omnia mala ab vno malo.

Peccatum vnde.

Malum, & bonum quæ contraria, & vide Arist. in 2o^o pd. c. de opp. & opponitur contrariè in moralibus, non in naturalibus.

* Nemo facit malum, vt malum. Cap. 4. de diu. nom.

alia conveniunt in ente, ideo omnia sunt causata
ab vno ente.

RESOLVTIO.

ARTIC. III.

*An possit aliquid produci ex nihilo
per creationem. Conclusio
est affirmativa.*

Aegidius de esse, & essentia. q. 3. D. Thom. 1. p. q. 45. art. 2.
Et 2. sent. d. 1. ar. 2. Et contr. Gent. 1. 2. c. 16. & 19. Guill.
Voril. d. 1. q. 1. Sco. d. 1. q. 2. Dur. d. 1. q. 1.

QUÆRITUR: vtrum ab
hoc primo principio vno pos-
sit aliquid produci ex nihilo, &
per creationem.

Et videtur quod nō, quia nul-
lum agens facit, quod impossi-
bile est fieri; nā quod impossibile est fieri, necesse
est non fieri; quod autem necesse est nō fieri, nū-
quam fit. omne ergo agens facit, quod possibile
est fieri, sed quod possibile est fieri, est in potētia:
ergo omne agens præsupponit ens in potētia,
sed nihil tale facit aliquid ex nihilo: ergo, &c.

Præterea nullum agens potest cōtradictoria,
nam ipse Deus hoc priuatur; ingēnita facere,
quæ vtiq; facta sunt, vt dicitur in 6. Eth. Sed
dicere aliquid fieri ex nihilo implicat contradi-
ctionem. nam quod fit, mutatur, & vadit de po-
tentia ad actum, mutatio autē est terminus mo-
tus, motus autem non est sine ente in potētia.
Dicendo ergo aliquid fieri ex nihilo rōne, qua
dicitur fieri, præsupponitur ens in potētia: ra-
tione, qua dicitur ex nihilo, tollitur ens in potē-
tia; ergo ibi implicatur contradictio.

Præterea omnia vel sunt de genere permanē-
tium, vel de genere successiuorum, sed successi-
ua nō possunt fieri ex nihilo, quia nihil tale po-
test esse sine suo subiecto, vt non potest esse mo-
tus sine mobili, permanentia etiam non possunt
fieri ex nihilo, quia tunc simul esset in eis fieri, &
factum esse, quo posito, simul esset, & nō esset.
nam permanens cum fit; non est: cum autem fa-
ctum est, est. Si ergo aliquid permanens simul
fieret, & factum esset: simul esset, & nō esset, qđ
non est conueniens dicere.

Præterea si aliquid creat, per creationē crea-
tur, cum ergo ipsa creatio rerum sit in tempore:
oportet, qđ & ipsa creatio sit creatura, ergo crea-
tio aliqua creatione creabitur: & qđ non est abi-
re in infinitum, nulla est rerum creatio.

IN CONTRARIUM est, quod dicitur
Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, &
terram, &c. Et August. de fide ad Petrum
dicit: Firmissime tene, & nullatenus
dubites, sanctam Trinitatem solū
verum Deum rerū omniū
esse visibiliū, & in-
uisibiliū crea-
torem.

*Deus, cum sit primum, & principale agens imme-
diatē per suam essentiam, & illimitatā vir-
tutis (non agens naturale) effectum
absque suppositione effectus
producere potest.*

RESPONDEO dicendum, quod si volu-
mus nomen factionis extendere ad omne, quod
habet essentiā causatam, vt dicamus, qđ ipsa for-
ma est facta, quia est ab alio causata, sic accipien-
do fieri ex nihilo, quicquid non fit ex aliquo, qđ
est ipsum, vel pars ipsius; cogimur dicere, qđ fiat
ex nihilo, vt etiam agētia naturalia sic facere di-
cantur aliquid ex nihilo, largē loquendo de fieri
ex nihilo. Nam per agentia naturalia inducitur
forma in materia, forma autem nec est elemen-
tum, nec ex elementis, vt probatur circa finem. 7.
Met. ergo forma nec est facta ex aliquo, quod
sit ipsa, quia nō est elementum: nec quod sit pars
ipsius, quia non est ex elementis. cum ergo non
sit facta forma ex aliquo, sequitur quod sit fa-
cta ex nihilo. Ad hanc autem, & consimilem dif-
ficultatem vitandam Anaxagoras ne cogeretur
ponere aliquid fieri ex nihilo, posuit latitationē
omnium formarum in materia, & latitationem
omnium in omnibus, vnde dixit quodlibet esse
in quolibet. Videbat enim quantum ad ea, quæ
sunt in sphaera actiuorum, & passiuorum, vel im-
mediatē, vel saltem p multa media, ex quolibet
fieri quodlibet: ideo dixit i quolibet esse quod-
libet, ponens generationem nihil esse aliud, quā
exitum à manente, vel quā extractionem ali-
cuius ab eo, i quo manebat: vt si fiat aer ex aqua;
erat prius verē aer ille in aqua, sed non appare-
bat. nihil ergo erat aliud secundum ipsum ge-
neratio, nisi rerum detectio, sicut, si diceremus,
limam nullam claritatem facere in ferro, sed so-
lum remouere rubiginem prohibentem appa-
rere huiusmodi claritatem. Vnde dixisset Ana-
xagoras: Sicut erat claritas in ferro, ante a motio-
nem rubiginis: sic ante, quā esset hæc res geni-
ta, verē, & actualiter erat in eo, vnde est genita,
sed non apparebat.

Sed hæc positio sufficienter improbata est in
primo Phyl. nā non videmus sic fieri generatio-
nem, sicut exitum à manente, vt qđ hoc modo
generetur aer ex aqua: quia exeat ex aqua: sicut
exit liquor ex vase, vel ex aliquo continente: im-
mo agentia naturalia alterant, & transmutāt ma-
teriam: quod faciendo inducunt formam. Pro-
pter hanc autem eandem difficultatem plures
moderni Doctores anxietatem animi patien-
tes: quomodo incipiat esse forma in materia: si
nihil de forma ante erat in ipsa, & tamen non
fiat aliquid ex nihilo, quia hoc fuit, quod omnes
Philosophantes perterriti, ne cogerentur pone-
re aliquid fieri ex nihilo, vt dicitur in primo de
generatione: volentes hoc vitare: dixerunt aliqd
de forma esse in materia ante introductionē for-
mæ: qđ quidam vocauerunt inchoatiū formæ:
quidam

Forma an
fiat.

T. c. 61.

Anaxago-
ras in lib. 1.
Axi. 35.

Anaxago-
ras de latita-
tione for-
marum.

11. s. moral.
Nich. cap. 2.

Cōtradictio-
ria cur De-
facere, non
possit, vide
hunc Doct.
1. Gent. d.
20. q. 1.

Gen. 1.
Tom. 3.

Ar. 11. 1. Phyl.
sic. t. c. 33.

T. c. 11. 12.

Inchoatiū
formarum.

Inchoatiui
formatum.

quidam potentiam actiuam materiæ. Dicebant ergo, q̄ forma nō fit ex nihilo, sed ex illo inchoatiuo formæ: vel ex illa potentia actiua in materia præcedente formam, fit forma.

Sed hæc positio redit in positionem Anaxagoræ: quia quæritur de illo inchoatiuo, vel de illa actiua potentia: vtrum sit tota forma, vel pars formæ: q̄ si tota: ergo latebat forma tota in materia prius, quàm esset generata: quod est ponere positionem Anaxagoræ. Non autem dici potest huiusmodi inchoatiuum, vel actiuam potentiam non esse totam formam, sed partem. quia forma est simplici essentia consistens: non habens secundum se partem, & partem, secundum q̄ hic loquimur de parte: dato tamen, q̄ haberet partes; eadem difficultas esset de illa parte formæ, quæ nō erat in materia: vnde est facta: Propter hoc dixerunt & alij moderni temporis: q̄ tota forma est in materia: ita q̄ est ibi tota essentia, sed non est ibi esse: ita q̄ hoc facit generans: q̄ inducit esse: vnde & generatio, vt dicunt, dicta est via in esse.

Ex Ar. li. 2.
2^a hyf. c. 14.

Sed huiusmodi positiones infra improbari poterunt: vbi quæretur de potentia actiua in materia: nunc autem prout ad præsentem quæstionem spectat: dicemus, q̄ non euacuatur difficultas: quæremus enim de huiusmodi esse, sicut quærebamus de forma: vtrum secundum se totū, vel secundum aliquam sui partem: vel nihil de ipso præfuerit in materia, vel oportebit ergo, q̄ factū sit ex nihilo: vel quodd prius in materia lateret.

Tex. c. 26.
& 27.

Philosophus autem in septimo Metaphysicæ, & expositores eius super hoc sustentati sunt, q̄ non fiat materia, nec forma, sed compositū: ideo nihil fit ex nihilo: quia compositum, quod fit, propriè: non fit ex nihilo, sed ex materia, quæ est mater omnium, & est cuiuslibet generationis subiectum. Non ergo negat Philosophus, quodd non incipiat aliquid esse in materia, de quo prius nihil erat in ipsa, nam de forma nouiter per generationē inducta in materia nihil prius erat: nec tñ propter hoc forma fit ex nihilo: quia non fit per se, sed fit in alio. Cū enim forma in alio dicat compositū, si fit forma in alio: nō fit forma, sed compositū.

Forma an
fiat. 7. Met.
t. c. 27. 28.

Ad bene ergo euacuandā difficultatē quæstionis: videlicet quomodo Deus possit facere aliquid ex nihilo, videndum est, quid sit fieri ex nihilo, & quomodo Philosophus per huiusmodi verba euacuet difficultatem, quodd forma nō fiat ex nihilo. Dicemus ergo quodd fieri ex nihilo est fieri nihilo præsupposito, & facere effectū ex nihilo est facere effectum non præsupponentem aliū effectum, sed si fiat forma ex transmutatione materiæ: non fit ex nihilo: quia fit effectus in effectū, vel fit effectus præsupponens alium effectum. Ideo dicit Commentator in 12. Metaphysicæ, q̄ si aliquid fieret sine transmutatione: tunc aliquid fieret ex nihilo. si ergo forma fieret per se, & non per transmutationem materiæ: fieret ex nihilo. Sic ergo imaginabimur, quodd agentia naturalia agunt, & non faciunt aliquid ex nihilo. Nam Deus creauit materiam, & hunc suū effectum, s. materiam subtrauit omnibus agenti-

Fieri ex ni
hilo quid.

A bus naturalibus. Faciendo ergo hunc effectum. s. materiam, & subtrahendo eam agentibus naturalibus: indidit materiæ, quodd per transmutationem naturalem posset ex ea educi forma: Agentia ergo naturalia nō agunt ex nihilo omnes effectus, quos faciunt, præsupponunt enim hunc effectum Dei. s. materiā: ex cuius naturali transmutatione huiusmodi effectus. Philosophus ergo sufficienter euadit: quodd forma non fiat ex nihilo: ex quo non fit per se, sed fit in alio. Et vt melius appareat veritas quæsti: quomodo aliquid fiat ex nihilo: dicamus quodd tripliciter dicitur fieri aliquid ex nihilo.

Fieri quidd
ex nihilo,
tripliciter
contingit.

B Primo modo si nō fiat in aliquo: nec ex aliquo præiacente, quia qd sic fit, est effectus non præsupponens alium effectum, & facere effectum non præsupponentem alium effectum, est agere nullo præsupposito, & per cōsequens est agere ex nihilo. Si ergo fieret forma per se: non in materia præiacente: & si fieret compositum non ex materia præiacente: huiusmodi effectus esset ex nihilo, quia esset nullo alio effectū præsupposito. Loquendo ergo largè de fieri: si transmutando materiam, fit forma in materia præiacente, vel fit compositum ex huiusmodi materia: huiusmodi effectus non erit ex nihilo, quia erit ex suppositione alterius effectus: videlicet ex suppositione præiacentis materiæ.

C Secundo dicitur aliquid fieri ex nihilo: dato q̄ fiat in alio: si possit existere sine illo, & sic anima rationalis fit ex nihilo, quia etsi creetur in corpore, quia in creādo infunditur, & infundēdo creatur: tamen quia corrupto corpore, non corrumpitur huiusmodi anima, & potest esse talis anima sine corpore: Ideo dicitur, & bene facta ex nihilo. Nam si non fieret ex transmutatione materiæ secundum naturæ cursum, & fortè simpliciter nō posset esse sine materia: eo ergo ipso, q̄ anima potest existere corrupto corpore, & sine corporali materia: ad productionem ipsius non sufficit transmutatio materiæ corporalis. Et quia hoc est fieri effectū ex nihilo: quando fit effectus, ad quē non sufficit transmutatio naturalis alterius effectus, vt accipiamus transmutationem largè pro omni inuolutione: Ideo anima rationalis dicitur esse producta ex nihilo.

Anima hu-
mana quomodo
fiat ex nihilo.

D Aduertendum tamen, quodd quando dicimus formam materiale nō posse esse sine materia: non solum secundum naturæ cursum, sed fortè simpliciter; semper quantitatem intelligimus esse exceptam. Nec est mirum si miraculosè quantitas potest esse sine subiecto, quia & per se indiuiduatur, & etiā quia ad quantitatem maiore, vel minorem propriè non est motus ex sola transmutatione, sed ex additione, vel subtractione ei⁹. Nam non fit augmentum propriè, nullo addito: nec diminutio, nullo subtracto, vt declarari hēt in primo de generatione. Vnde non sic comparatur materia ad quantitatem, sicut ad aliās formas materiales de ipsaeductas: siue sint substantiales, siue accidentales: nec est similis ratio de quantitate, & de alijs formis.

Quantitas
miraculosè
sine subie-
cto.

T. c. 33. c. de
augm.

Tertio modo dicitur aliquid fieri ex nihilo: dato q̄ fiat in aliquo, & quod non possit esse sine illo; tamen non naturaliter fit in illo: & hoc modo dicitur gratia creari ex nihilo: quia, & si fiat in anima, & si non possit esse sine anima, in qua fit: tamen quia naturalis transmutatio, vel naturalis quæcunque innouatio animæ non sufficit ad habendam gratiam: dicitur gratia creari ex nihilo. Nam tunc non fit aliquid ex nihilo, quādo sic effectus præsupponit effectū: quod ex naturali actione circa aliquem effectum fit huiusmodi effectus: ergo si effectus non præsupponit effectum, vel si possit esse sine effectū alio, vel si non ex naturali actione circa aliquem effectū fiat huiusmodi effectus, dicitur talis effectus fieri ex nihilo. In ipso tñ fieri ex nihilo erunt gradus: q̄a pluribus modis fit ex nihilo. i. nullo præsupposito: primo quando fit forma, quæ nec fit in materia, nec indiget materia: cuiusmodi est natura angelica. Secundo quando creatur in materia: potest tamē esse sine materia: cuiusmodi est anima rationalis. Tertio quando fit in aliquo, & nō potest esse sine illo: tamen non fit naturaliter in illo: sicut fit vel creatur gratia in anima. Facere ergo aliquid ex nihilo, est facere effectū nullo modo præsupponentem, vel ad sui esse non indigētem alio effectū, vel facere effectum non naturaliter, sed supernaturaliter inductum in alium effectum.

Gratia quō
ex nihilo.

Gradus eorū,
quæ fiūt
ex nihilo.

Declaratio
difficultatis
articali.

Differentia
triplex in-
ter agēs na-
turale, & di-
uinum.

Deus cur ali-
quid ex ni-
hilo, facere
possit, indi-
catur tribus
vijs.

Ca. 2. To. 3.

Cum ergo queritur: Vtrum Deus possit facere aliquid ex nihilo, est querere vtrum possit facere aliquem effectum absque præsuppositione alterius effectus. Declarabimus autem triplici via, quod Deus hoc potest, & non agens naturale secundum triplicem differentiam, quam assignabimus inter hoc agens, & illud. Nam per ista naturalia, & per hæc sensibilia possumus ascendere ad intelligibilia. Differt enim primo agens naturale à Deo: quia agit per virtutem additā: Deus autem per suam essentiam. Secundo differt: quia huiusmodi agens est virtutis limitatæ, Deus autem est virtutis infinitæ. Tertio differt, quia huiusmodi agens naturale, est agens secundum, & instrumentale: Deus autē est agens primum, & principale. Ex omnibus autem his differētijs: quasi tribus vijs possumus propositum declarare.

Prima via sic patet: Nam agens naturale agit per virtutem additam suæ essentiæ. i. agit per virtutem, quæ est accidens: agit enim per virtutem, quæ est naturalis potentia: siue quæ est qualitas, Deus autem agit immediatē per suam essentiā, quia sua essentia est sua virtus. Cum enim ipse sit simplicissimus: nihil est in eo, qd̄ non sit idē, quod ipse, & sua substantia. In ipso. n. nihil est p̄ accidens, vt vult Augustinus 5. de Trinitate. Alia autem agentia: quia habent virtutem superadditam substantiæ: agunt per aliquid, quod est accidens: nam virtus addita substantiæ: non est ipsa substantia, sed accidit substantiæ. Ideo dicitur in commento vigesimæ propositionis de causis, q̄ Deus in agendo non indiget continua-

atore: alia autem agentia indigent continuatore. Deus enim, qui agit per suam essentiam: coniungit se suo effectui. Nihil ergo est mediū, vel nulla est virtus alia media: continuans, vel coniungens Deū suo effectui. Sed alia agētia, quia agūt per virtutem additam, agunt per cōtinuatorē. i. agunt per virtutem continuantem rem agentē suo effectui.

Dicamus ergo, quod quātū ad præsens spectat: sic se habebit agens naturale ad agens diuinū in agendo: sicut intellectus noster ad intellectum diuinum in intelligendo. Nam quia & Deus intelligit per suam essentiam: cū sua essentia prius sit representatiua sui ipsius, quā aliorum: consequens est, quod Deus primo, & principaliter intelligit se, & intelligendo se intelligat alia. Intellectus autem noster econtrario, vt quia nihil intelligit per se, sed solum intelligit informatus speciebus aliorum, quia species aliorum primo, & per se ducunt in cognitionem illorum, quorū sunt species: consequens est, quod intellectus noster intelligendo alia intelligat se. Sic suo modo est in proposito. Nam sicut intelligere est per assimilationem, sic & actio secundum quod præsens materia patitur, est secundum quandam assimilationem. nam agens in agendo assimilatur sibi passum. Agens ergo naturale, q̄a agit per virtutem actiuam: quæ est quoddam accidens, & quædam qualitas continuans causam agentem cum effectū: primo & per se huiusmodi agens non causabit in passio substantiam, sed accidens: nam cum agat per virtutem, quæ est accidens: illud, quod primo inducitur per huiusmodi virtutē, erit simile virtuti, & erit accidens: vt ignis, quia non habet virtutem actiuam: vt Commentator dicit, nisi calorem: ideo primum, quod inducit est calor, & p̄ se non nisi calefaciendo agit. Hoc ergo modo agens naturale causat substantiam causando accidens, vt ignis calefaciendo generat ignem. Et quia primum inductum ab agente naturali semper est aliquod accidens: q̄a non nisi per virtutem accidentalem agit, cū accidens semper requirit aliquid, in quo recipiatur: tale agens non potest agere nullo præsupposito. Deus autem, qui agit immediatē per suam substantiam, potest ipsam substantiam producere immediatē. Et quia substantia est omnīū aliorum fundamentum, & secundum quod huiusmodi ad sui esse non indiget alio, in quo recipiatur, poterit Deus agere nō præsupponēdo aliud, sic quod poterit ipsam substantiam immediatē producere, & in substantia producere alia: & q̄a hoc est creare, & hoc est facere aliquid ex nihilo: consequens est, quod ipse hoc possit: patet ergo, si in hoc tantum listimus, quod actio Dei est sua substantia, & quod ipse agit per suam substantiam: nondum habemus intentum. Sed si ex hoc vltius procedamus: quod potest immediatē ipsam substantiam producere, quæ secundum quod huiusmodi non fundatur in alio, tanquā in subiecto, sed est aliorum fundamentum: habebimus, q̄ poterit agere effectum non fundatum

* Intellectus
Dei quō dif-
ferat ab hu-
mano in in-
telligendo.

Actio natu-
ralis qualis

Ignis actiu-
vritus qua-
lis. 1. 5. 1. 1. 1.
t. c. 8. 12.
Met. t. c. 18

Actio diui-
na qualis.

fundatum in alio effectu, & per consequens, q̄ potest agere nullo præsupposito. Hoc autem apparet, quia si agens naturale causat substantiam, causabit substantiam, quæ est forma: nõ autem substantiam, quæ est materia. Nam cum incipiat ab accidentibus, poterit per accidētia tollere ipsam formam, sed non poterit per accidētia tollere ipsam materiam: cum non fiant huiusmodi accidētia nisi ex transmutatione materiæ. Deus vero, quia in agendo potest incipere ab ipsa substantia, non oportet, quod præsupponat transmutationem alicuius, sed poterit totum producere.

Secunda via sic patet: Nam cum agens naturale sit virtutis limitatæ: non aget actionem realem in instanti: nec faciet effectum suum realem in instanti, sed prius disponet ad suum effectum, quàm ipsum faciat. Quicquid autem agit sic disponēdo, præsupponit illud, quod disponit. Ideo non potest agere nullo præsupposito. Deus autem, quia est virtutis infinitæ: quia secundum q̄ augetur virtus, diminuitur tēpus, vt potest patere in demonstrationibus circa finem. 7. Phys. poterit agere in instanti. Ideo non oportet, quod prius disponat, & postea efficiat: quia poterit totū simul facere: ppter quod poterit agere, nullo præsupposito. Quod enim non indiget dispositione materiæ, non indiget ipsa materia. Nam ideo agentia indigent materia, vt transmutando materiam disponant eam, & inducant formam. Si ergo esset tale agens: quod ad nutum eius fieret materia disposita: non indigeret dispositione materiæ: posset enim sine transmutatione aliquid facere. Comment. autem in 12. Meta. vt patuit pro eodem habet facere aliquid sine transmutatione, & facere aliquid ex nihilo. Agens enim, quod potest agere absque transmutatione materiæ: habet posse in ipsam materiam, & quia immediatè habet posse in ipsam materiam: consequens est, quod eius effectus sit ipsa materia: & per consequens poterit agere, nullo præsupposito.

Tertia via sic ostenditur. Nam quia agentia naturalia sunt agentia secundaria: ideo agunt sicut organa, & sicut instrumenta agentis primi. De ratione autem instrumenti est, quod agat motum: sicut ergo talia agentia non agunt nisi mota: sic non agunt nisi mouendo, & transmutando: & quia motus, & transmutatio requirūt aliquid, in quo recipiantur, non poterunt talia agentia agere nullo præsupposito. Deus autem quia potest agere sine transmutatione, & motu: cum sit agens principale, & à nullo alio motus, poterit agere nullo præsupposito. Possumus autem, & hanc consequentiam clarius ostendere. Nam quia Deus est agens principale, & primum: nihil est, quod non sit effectus eius: quia semper agens principale, & primum in omni genere est causa omnium aliorum, quæ sunt prius, & quia nulla causa præsupponit effectum suum: quia quod efficitur ab aliquo non præsupponitur ab illo: consequens est, quod possit Deus agere nul-

lo præsupposito, & q̄ nihil oporteat ipsū in agendo præsupponere: cum omnia sint effectus eius. Agentia vero alia, quia sunt agentia secundaria, non extendunt se ad totum: nec faciunt totum: ideo in agendo aliquid præsupponunt. Alia em̄ agentia dicuntur non facere totum, i. non facere quamlibet partē totius simpliciter: licet faciant, & causent quamlibet partem, vel simpliciter, vel in aliquo, vt agens naturale generans ignem cōpositum ex materia, & forma, facit materiam, & formam non simpliciter. Nam licet possit dici, q̄ causet formam simpliciter: quia huiusmodi forma antea non fuit: materiam tamen non facit simpliciter, sed facit eam in aliquo. erat, n. antea huiusmodi materia, sed non erat in hoc igne genito: nec erat sub eius forma. Et quia hoc facit agens: dicitur facere totum, & dicitur causare, & facere modo, quo diximus, ipsam materiam.

Agens naturale totum facere non potest.

Materia quo modo fiat.

R E S P. A D A R G. Ad primum dicendum, quod aliquid dicitur possibile fieri dupliciter, vel quia est in potētia materiæ, vel quia est solum in potentia agentis. Primo modo est aliquid possibile apud causas naturales: nam nihil est possibile secundum naturalia agentia: nisi qđ est in potentia passiva alicuius. Secundo modo dicitur aliquid possibile: quia est solum in potētia agentis: sicut in his, quæ fiunt à Deo: vbi non oportet, q̄ præsupponatur aliquid, sed tota ratio facti potest esse potentia facientis. Cum ergo dicitur, q̄ si est aliquid possibile fieri: oportet illud esse ens in potentia: patet quod in his, quæ fiunt à Deo: vbi nõ oportet, quod præsupponatur aliquid: quia omnia sunt effectus eius, & ipse nihil præsupponit: non oportet, quod præexistat ens in potentia habens potentiam passivam, sed sufficit, quod præexistat ipse Deus: habens in se potentiam actiuam. relati ergo ad Deum omnes effectus sunt possibles per solam potentiam facientis.

Possibile fieri duplex.

Ad secundum dicendum, quod creatio, vt cōmuniter ponitur, nec est motus: nec est mutatio. Motus quidem non est: quia motus sit in tēpore, & habet partē post partē: creatio autē sit tota simul, & sit in instanti: nõ est ergo creatio motus. Nec est etiam propriè mutatio: quia mutatio est terminus motus. creatio autem nõ est terminus motus, & per consequens non est propriè mutatio: nisi vellemus accipere mutationem largè. p omni noua inceptiōe, vt diceremus omne illud mutatum, quod nunc incipit esse, quod nõ erat; siue habeat hoc per motum præcedentem: quod competit mutationi propriè sumptæ: siue non per motum præcedentem, quod competit creationi. Cum ergo arguitur, quod mutatio est terminus motus: peccat argumentum in materia: nam creatio non est mutatio, quæ sit terminus motus, sed est acceptio ipsius esse absq; motu præcedente.

Creatio nō est motus, nec mutatio.

Creatio qđ.

Ad tertium dicendum, quod creari non est fieri, quod sic realiter differat à facto esse: creari em̄ est quoddam factum significatum per modū Aegid. super ij. Sent. D fieri.

Creare non est fieri.

Deus est infinitæ virtutis.

T.c. 16.

Ex nihilo, & sine transmutatione facere est idem.

Fieri, & fa-
ctu esse in
quibus dif-
ferant, &
conueniunt.

fieri, nam in his, quæ sunt sub ioco, & in instanti: idem est fieri, & factum esse. Et si talia dicuntur fieri: nihil est aliud, quàm significare factum esse per modum fieri, ut illuminatio aeris fit in instanti: ideo idem est illuminari, & illuminatum esse: & forma substantialis introducit in instanti: ideo idem est talem formam introduci, & introductam esse, & motus terminatur in instanti: ideo idem est motum terminari, & terminatum esse: sic creatio, quia fit in instanti: idem est rem creari, & creatam esse. Cum ergo dicitur, quod permanens cum sit: non est: verum est si fiat ex materia præiacente. Et si fiat primo disponendo materiã, & postea inducendo formam. Sed hoc nõ possumus dicere in creatione: nam creatio nihil præsupponit: nõ enim præsupponit materiã. Propter quod in creatione non prius disponitur materia, & postea inducitur forma, vel non prius disponitur potentia, & postea inducitur actus. Permanens ergo cum sit, nõ est: si fiat per motum præcedentem: ita quod fieri sit moueri, nõ mutatum esse.

Intra d. 3.
ar. 2.

Ad quartum dicendum, quod quando creatio creatur, & quid sit creatio; & qualiter non eatur ibi in infinitum: dicitur: cum disputabitur de ipsa creatione: utrum sit idem, quod esse creaturæ.

ARTIC V.

*An alia agentia cooperari possint
Deo in opere creationis. Con-
clusio est negativa.*

Aegid. Quod. 5. q. 1. De esse, & essetia. q. 6. D. Th. 1. p. q. 45. ar. 5. Item 2. Sent. d. 1. ar. 3. Et contra Gent. lib. 2. c. 19. D. Bon. d. 1. q. 2. ar. 2. Sco. q. 4. Gabr. Biel. d. 1. q. 4.

Lib. 4. sent.
dist. 5.

QUANTO queritur: utrum alia agentia cooperentur Deo, vel cooperari possint in opere creationis.

Et videtur, quod sic per Magistrum dicentem: Posset Deus potentiam creandi communicare creaturis: ergo, &c.

Præterea secundum agentia inducunt formam substantialem in materia, sed de forma substantiali nihil erat in materia: ergo est per creationem introducta, & per consequens alia agentia creant, vel cooperantur Deo in opere creationis.

Præterea difficilius est facere aliquid ex contrario, quàm ex nihilo, quia in nihilo nulla est resistentia sicut est in contrario, sed possunt alia agentia à Deo facere aliquid ex contrario: ergo &c.

Præterea quicquid potest facere aliquid ex non ente simpliciter potest creare: cum hoc sit creare facere aliquid simpliciter ex non ente, sed generatio simpliciter est ex non ente simpliciter: sicut generatio secundum quid est ex non ente, secundum quid: sed ab alijs agentibus non negamus generationem simpliciter: ergo non negabimus quin possint facere aliquid ex non ente simplici

Ater, & per consequens quin possint creare.

Præterea sicut res exeunt à Deo tanquam à principio: sic reducuntur in Deum tanquam in finem. Sed lex diuinitatis est infima reducere in supremam per media: ergo sicut infima non reducuntur in Deum tanquam in finem nisi per media: ita nõ exeunt ab eo tanquam à principio nisi per media: ergo Deus creat infima mediatis causis medijs.

Præterea Deus est omnium creator, sed aliqua facit mediantibus illis secundis causis: ergo aliqua creat mediantibus illis.

IN CONTRARIUM est, Dam. de Angelis, & de creaturis dicens: Quicumque vero aiunt conditores esse cuiuscunque substantiæ: hi omnes sunt os patris sui diaboli: creaturæ enim existentes. f. Angelis: non sunt conditores rerum. Præterea Augustinus ait: Non solum malos: sed nec bonos Angelos fas est putare aliquid creare. Sed si alicui creaturæ competeret, vel competere posset creare, vel cooperari Deo in opere creationis: hoc competeret Angelis, quod sunt supremæ creaturæ: sed non compedit eis, ergo nec alijs.

Præterea nihil, & aliquid distant in infinitum, quia non entis ad ens nulla est proportio: ergo ex nihilo fieri aliquid, requirit potentiam infinitam: quare, &c.

Lib. 2. c. 4.

de Trinit.
c. 7. To. 3.

RESOLVTIO.

*Creatura agit immediate per virtutem superadditam, utq; organum continuatore indigens
Hinc creare non potest, nec ratione rei
actæ, nec agentis, nec modi agen-
di, sed ministerium præ-
stare potest.*

C

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc recitatur triplex modus dicendi: Vnus quorundam Philosophorum ponentium à prima causa non procedere immediate nisi vnum: secundum quem modum ponendi necesse est dicere alia agentia esse creatores rerum. Cuius positionis potissimè assertor est Auicenna. de ordinatione intelligentiarum, & animarum, & corporum celestium: volens, quod à Deo, cum sit omnino vnus, & simplex: non processerit immediate, nisi vnum tantum, videlicet intelligentia prima. Sed ab intelligentia prima, quæ recedit ab vnitatem, & simplicitate Dei processerunt tria, scilicet intelligentia secunda: prima anima celi, & primum corpus celi, & sic procedendo saluat multitudinem in entibus. Huius autem positionem diffusè tractauimus, & reprobauius in questionibus de primo principio. in q. 2. Vtrum à primo principio possint immediate plura procedere. * Secundus modus dicendi est, quod creare nulli creaturæ est communicatum: nec etiam potest ei communicari: sicut non potest ei communicari, quod sit infinita potentia. Tertius modus dicendi est, quod licet posse creare nulli

Deus rem maiorem efficere non possit. Quod eius omnipotentia aduersatur.

Auic. lib. 9.
Met. cap. 4.

* Quæst. de
primo prin-
cipio, sunt
de esse, &
essetia edi-
ta ante 2.
lib. sent. Vi.
de sup. ar. 2.

* Creatura
omnis p se
est finitè ef-
ficentia, ma-
gnitudinis,
& virtutis.
Hinc infini-
tatis nõ ca-
pax, qua si
donaretur,

nulli creaturæ sit communicatum: potuit tamē ei communicari, & hoc multum videntur sonare verba Magistri, vt patuit in arguendo. Additur autem à quibusdam quartus modus dicendi, videlicet, q̄ posse creare aliquo modo potuit communicari creaturis: aliquo modo non. Nam creatura est agere nullo præsupposito, nec ex parte acti, nec ex parte agentis: dicunt ergo, quòd potuit communicari creaturis agere nullo præsupposito ex parte rei actæ, sed non ex parte rei agentis, quod satis videntur superficialiter sonare verba Magistri in loco præassignato dicentis, quòd posset Deus per aliquem creare aliqua: non per eum tantquam Actorem, sed Ministrum: cū quo, & in quo operaretur. Non potest ergo secundum istos communicari creaturæ, quòd agat non præsupposito aliquo effectu substrato suæ actioni. His itaque prælibatis, hoc ordine procedemus in quæstione proposita; quia primo ostendemus, quòd impossibile est communicari creaturæ, quòd non præsupponat aliquid ex parte rei actæ: ostendemus enim, quòd quodcunq; agens præsupponit agēs aliud: suus effectus præsupponit alterius agentis effectum: propter quod non potest communicari creaturæ non supponere aliquid ex parte rei actæ. Secundo ostendemus, vitrum aliquo modo verba Magistri saluari possint.

Ordo procedendi.

Alius creaturæ triplici eget continuatore.

Contra istā rationē est Gabr. Biel. 2. sent. d. 1. q. 4. in solutione primi dubij.

Quol. 2. q. 1.

Propter primum sciendum: quòd, vt supra diximus, omnis creatura agit per continuatorem, & impossibile est communicari creaturæ agere sine continuatore, vel agere sine virtute superaddita suæ substantiæ. Dicemus autem, q̄ creatura indiget continuatore ex parte rei actæ, & ex parte agentis, & ex parte modi agendi, secundum quæ tria, triplici via, probabimus, quòd impossibile sit creaturæ in agere nullo præsupposito ex parte rei actæ.

Prima via sic patet: nam creatura secundum essentiam est seiuncta à suo effectu, vt dicitur in commento de causis, propositione 20. non enim potest creatura per suam essentiam immediatè agere in aliquem effectū: ideo indiget virtute media continuante, i. coniungente eam cum suo effectu: & quia, vt diximus, virtus illa est accidens: ideo primum, quòd inducit creatura, est aliquod accidens. Si autem inducit substantiam: vtputa si inducit formam substantialem: hoc erit primo inducendo accidens, vt si ignis inducit formam substantialem in materia, hoc erit calefaciendo primo, & inducendo calorem, qui est accidēs. Et quia accidens semper requirit aliquid, in quo recipiatur: eo ipso quòd creatura indiget virtute continuante, & coniungente eam cum effectu, cum per huiusmodi virtutē primo inducatur aliquod accidens: consequens est, quòd semper creatura præsupponat aliquid ex parte rei actæ, in quo recipiatur sua prima actio, quæ est accidens.

Sed dices: Licet creaturæ, vt agenti principali non possit cōicari agere nullo præsupposito: pōt tamen ei communicari tanquam instrumentum, quia non est inconueniens organum, & instrumentum agere vltra suam speciem. ageret enim crea-

tura vltra suam speciem, si per virtutem suā, quæ est accidens, immediatè produceret subiectum: sed hoc poterit facere, vt instrumentum Dei, qđ faciendū competet ei creare. Sed hæc cauillatio modica est, quia non competit instrumento habere actionem, vt instrumentum, nisi competat ei habere actionem, vt quædam res est. Actio ergo instrumenti, vt instrumentum est: præsupponit actionem instrumenti, vt quædam res est: vt calor est organum, & instrumentum formæ substantialis ignis, & in virtute eius inducit huiusmodi substantialem formam in materia. Habet ergo calor actionem, vt instrumentum est, i. inducere substantialem formam: & habet actionem, vt quædam res est, quia inducit calorem: & nisi haberet actionem, vt quædam res est, i. nisi induceret calorem, non haberet actionem, vt instrumentum est, i. non posset per calorem induci substantialis forma. Nunquam ergo instrumentum habet actionem, vt instrumentum est, nisi habeat actionem, vt quædam res est, & quia creaturæ nō potest competere actio, vt quædam res est, nisi aliquo præsupposito, & nisi actio eius recipiatur in aliquo; consequens est, quòd non possit ei competere actio, vt instrumentum est: nisi actio eius recipiatur in aliquo. propter quod patet verum esse, quòd quicquid agit, vt organum, & quicquid præsupponit aliud agens, præsupponit aliquid ex parte rei actæ, & requirit aliquid, in quo sua actio recipiatur. Eo ergo ipso, quòd quodlibet agens creatum indiget continuatore ex parte rei actæ quia indiget virtute media cōiungente ipsum suo effectui: patet, quòd tale agens non potest agere nullo præsupposito ex parte rei actæ; nec potest hoc ei communicari, & per consequens non pōt ei communicari, quòd creet.

Instrumenti actio duplex.

Secunda via ad hoc idem sumitur ex eo quòd omne agens creatum agit, vt organum Dei: hoc est autem de ratione organi, quòd non possit facere effectum, nisi applicatum ad opus per principale agens, vt terra non agit, vt organum artis: nisi applicata ad opus per artificē, quòd verum est de Deo respectu aliorum omnium agentium, nā Deus non solum dat virtutem alijs agentibus, q̄ agant, sed etiam continuè mouet omnia agentia ad agendum: ita quòd, si desineret primus Motor mouere quodcunq; agens ad actionem suam, statim desineret illud agens agere. Et quia nō potest aliquod agens creatum aliquid agere, nisi à Deo motum; consequens est, quòd non possit aliquid agere, nisi sit à Deo ad agendum applicatum: & quanto magis agit actionem tale agens, vt instrumentum; tanto magis indiget tali applicatione, quia, vt diximus, hoc est de ratione instrumenti, quòd secundum, quòd huiusmodi, non agat nisi applicatum ad opus à principali agente: ideo de quolibet agente creato verum est, q̄ cū non tangit, non agit, vt declarari habet in primo de Gene. quodlibet ergo agens creatum prius intelligitur applicari, & tangere, q̄ agere: sed contactus non pōt esse ad ipsum nihil: nullo ergo præsupposito, sicut non potest agens creatū Aegid. super ij. Sent. D 2 tangere,

Creatura quolibet agit, vt organum.

Cap. de act. & pass. t. c. 43.

tangere, sic nō potest agere: solus ergo Deus, qui cū non agat, vt organū, nō indiget prius applicari, quā agere: illud ergo, qđ de se est impotens ad agendum, nullo præsupposito: de quo nō est intelligibile, quōd agat, nisi prius applicetur ad opus; nō est intelligibile, quōd agat, nisi præsupposito eo, ad quod applicatur. Dicemus ergo, qđ agere aliud, vel producere aliud: non præsupponit illud, quod agitur, & producit: quia nulla causa secundum quōd huiusmodi præsupponit effectum suum: nā, vt supra dicebatur, quod efficitur, in factione non supponitur: sed id, ad qđ applicatur, præsupponit agēs. ergo actor, vt principale agens: potest rem producere, & rei productæ se coniungere, & nec tempore, nec origine prius se applicat, quā producat: immo origine, & si non tempore, producit. & producendo se applicat: & se applicando, rē productam in esse conseruat: non qđ talis applicatio sit per mutationem factam in Deo, sed solum per mutationem, & per nouitatem factam in creatura. Sed agens, vt instrumentum, cum saltē origine prius applicetur, quā agat, non supposita re, ad quā applicari possit; impossibile erit tale agens aliquam actionem efficere. Bene ergo dictum est, qđ quicquid præsupponit aliquid ex parte agentis, præsupponit aliquid ex parte rei actæ: quia omne tale agens agit, vt organum: & agit, vt applicatum, & prius intelligitur applicari, quā agere. Dicere ergo, quōd possit agens creatum aliquid facere nullo præsupposito, non per se, sed vt organum, & vt innitens superiori agenti; est petere, quod est in contrario, & est arguere oppositū, non propositum: cum agere, vt instrumentum, & innitens superiori agenti, sit agere, vt applicatum ad aliquid.

Tertia via ad hoc idem sumitur ex eo, quōd omne tale agens indiget continuatore ex parte modi agendi. Nam omne agens creatum siue sit agens per intellectum, siue per naturam; oportet quōd habeat determinatum modum agendi, quia sicut habet determinatam naturā ad esse: sic habet eam determinatam ad agere, non enim diceremus de Angelo agente per intellectum, & voluntatem, quōd suum intelligere sit suum facere: vel suum velle, sit suum causare: sicut dicimus de Deo, quōd, dixit, & facta sunt. Sed requiritur debita proportio agentis ad rem actā. Ideo dicitur, quōd si vna stella adderetur orbi: quōd motor moueret orbem cū labore; & pœna. i. soluta esset proportio motoris ad mobile. Ipsa ergo debita proportio quantum ad modum agendi, est quasi quædam continuatio, & quædā coniunctio agentis ad rem actā: & quia ad nihil nulla potest esse determinata proportio; nulli creaturæ communicari poterit, quōd aliquid producat ex nihilo: sicut nec ei cōmunicari potest, quōd non agat determinato modo, & quōd nō habeat determinatum esse.

Viso, quōd nō potest communicari creaturæ, quōd possit agere nullo præsupposito: restat videndum si possit saluari opinio Magistri. Dicē-

A dum ergo, quōd si Magister sensit: quōd cōmunicari posset creaturæ, quōd posset verē creare: in hac parte opinionem eius non tenemus: nec communiter tenetur in hoc eius opinio. Possumus tamen colorare verba Magistri, & reducere ea ad veritatem. agit em̄ Magister in loco præassigato: videlicet in 5. dist. quarti libri: de potētia dimittendi peccata, & de potentia sanctificandi creaturam. hoc autem non est agere nullo præsupposito: cum in tali actione præsupponatur creatura, quę sanctificari debet. Cum ergo in ipsa creatura sanctificata aliquid inducatur p creationem: sicut gratia, vel aliqua alia dona, posset Deus concedere ministerialiter creaturæ: quōd posset creare aliqua, i. quōd instrumētaliter operaretur interius in anima ad opus creationis excellentiori modo, quā ei contulerit. Sic ergo posse creare ministerialiter nō est facere de nihilo aliquid, sed est præstare ministeriū, vt hoc fiat. Quia si dicatur hoc communicatum esse creaturis, quia sacerdotes ministrando sacramenta disponunt ad gratiam: dicemus quōd hoc est faciēdo aliquid exterius: vult autem Magister: quōd sicut collatum est creaturæ disponere ad gratiā faciēdo aliquid exterius, sic poterit conferri creaturæ, posse creare ministerialiter. i. posse exhibere aliquod ministerium ad opus creationis: operando etiam interius. Propter quod idem Magister dicit eodem libro, & eadem dist. vbi de hoc agitur: quōd potuit Deus dare seruo potestātē in mundatione vitiorum, vt seruus operaretur cum domino, non sine domino: sic in exteriori ministerio dominus operatur cū seruo, & in seruo. **C** Non ergo posuit Magister, quōd posset cōmunicari creaturæ: quōd posset agere nullo præsupposito, vel quōd posset facere ex nihilo. quōd si tamen hæc fuit intentio sua; cum eo, vt diximus, hanc opinionem non tenemus. verba tamen eius, vt satis pater, adduci possunt ad expositionem præfatam.

R E S P. A D A R G. Ad primum ergo, vbi arguitur ex opinione Magistri, patet solutio per iam dicta. Possemus tamen dicere, si vellemus, quōd non oportet, quōd Deus communicauerit creaturæ quicquid potuit recipere, sed communicauerit ei, quod potuit recipere de his, quæ pertinent ad perfectionem naturæ: nō autem de perfectionibus alijs, ideo dato, quōd potuisset communicare Deus creaturæ, posse creare: nō oportet, quōd ei communicauerit: quia esset perfectio supra naturam.

D Ad secundum dicendum, quōd agentia secūda inducunt formam substantialem in materia, de qua nihil antea fuit in ipsa, sed propter hoc non creant: quia huiusmodi forma non fit per se, sed fit in alio. Creare autem est facere effectū non præsupponentem alium effectum: quod nō est verū de forma materiali, quæ à secundis agentibus induci potest.

Ad tertium dicendum, quōd si materia non haberet contrarium, & posset suscipere actionē agentis, facilius fieret effectus, vel hoc modo facilius

Defensio
pro Magi-
stro.

Celum quō
cum labore
moueretur.
Ar. lib. 2. de
Celo. c. 7. 1.

Opinio Ma-
gistri.

Create qđ.

eilius esset agere ex non contratio, quàm ex cōtrario operari: cum ex nihilo, vel nullo præsupto operari, ut communiter ponitur, sit multo maioris virtutis, quàm operari ex contratio. nam cōtrarietas pro tanto facit difficultatem in effectu, quia elongat potentiam ab actu, & materiam à forma. quanto enim materia magis est subiecta formæ contrariæ, tanto remotior est à susceptione formæ propositæ: ideo in habentibus symbolum facilior est transitus. Cum ergo nihil maximè distet ab actu, quia eius ad actum nulla est proportio: difficilior est, & maioris potentiæ agere ex nihilo, quàm ex cōtrario. Vel possumus dicere, q̄ agens creatum non potest facere ex nihilo, sed ex contratio: non ratione maioris resistentiæ, sed quia subterfugit modum agendi eius. Cum enim tale agens non agat nisi attingendo, & applicando se rei: semper oportet, quod in actione sua aliquid præsupponat, cui applicari possit.

Contrarietas cur faciat difficultatem in effectu.

Lib. 2. de Gen. l. c. 25.

Non ens tribus modis dicitur.

Ad quartum dicendum, quod non ens tripliciter potest dici, vel quia non est ens secundum unum actum, est tamen ens secundum aliud: Vel quia non est ens secundum aliquem actum: Vel quia nullo modo est ens: nec secundum actum, nec secundum potentiam. Primo modo ex non ente est alteratio, ut ex non ente secundum hanc formam accidentalem: ente autem secundum formam substantialem fit alteratio ad illam formam accidentalem, secundum quam non est in actu, sed in potentia. Secundo modo ex non ente fit generatio simpliciter, ut ex non ente simpliciter in actu: ente autem in potentia, fit per se generatio simpliciter, nam in generatione simpliciter proprie, & per se est subiectum, Hyle, ut dicitur in primo de generatione. Tertio modo ex non ente, i. ex nullo modo ente fit creatio. Unde generatio simpliciter fit ex non ente simpliciter aliter, quàm creatio, quia generatio fit ex non ente simpliciter in actu: ente tamen in potentia, sed creatio, ut dictum est, ex nullo modo ente. Rursus creatio fit ex non ente simpliciter, i. ex nullo modo ente ordinaliter, non materialiter: quia nullo modo ens: nullius potest esse materia, & tamen ordinaliter ex nullo modo ente, i. prius nullo modo ens, per creationem aliquid incipit esse ens. Sed generatio fit ex non ente simpliciter in actu, i. ex materia, quæ de se est potentia pura materialiter, & subiectiue, quia, ut diximus, materia est per se generationis subiectum.

Exitus rerum à Deo cur immediatus.

Ad quintum dicendum, quod non est simile de exitu rerum à principio, & de reductione rerum in finem, quia si res crearentur per secundam agentiam, consequens esset, quod illa agentia crearent, sed cum creare sit proprium primi agentis, si communicaretur secundis agentibus, q̄ crearent, communicaretur eis, q̄ essent primum agēs. Sed reductio rerum in finem, non arguit secundas causas esse ultimum finem, sicut creatio infert, q̄ essent primum agēs. In exitu ergo rerum à principio multa sunt mediantibus secundis causis: ita tamen, q̄ secundis causis non commu-

A niatur, q̄ creent: sicut, prout reducuntur res in finem, multa sunt per secundas causas: ita tamen, quod non communicatur secundis causis, quod sint ultimus finis. Ad formam ergo arguendi, cum dicitur, quod Deus reducit alia in se per secundas causas: ergo creat per secundas causas: patet responsio, quod non creat per secundas causas: quia non facit secundas causas esse primas: sicut non reducit res in seipsum, tanquam in ultimum finem per secundas causas: sic q̄ faciat secundas causas esse ultimum finem. Multa tamen exeunt à Deo per secundam agentiam, ut omnia illa, quæ fiunt per generationem, & multa reducuntur in ipsum tanquam in finem per secundas causas. nihil tamen fit ab ipso per creationem per secundas causas: quia quod creatur ab eo, secundum quod huiusmodi, exit ab eo immediate solum: sicut nihil reducitur in ipsum, tanquam in finem per secundas causas, ut tendit in ipsum immediate tantum: quia tunc immediatum, ut immediatum, susciperet medium: quod est inconueniens.

Ad sextum dicendum, quod Deus est omnium creator: quia vel omnia immediate facit, vel omnibus subternit immediatum suum effectum. Eis enim, quæ facit mediantibus alijs agentibus, subternit suum immediatum effectum, quia omnibus talibus subternit materiam, vel naturam aliquam ab eo immediate productam. Talia ergo agentia non creant, quia non agunt nullo præsupto.

ARTIC. VI.

C *An alia agentia cooperentur Deo, in alijs operibus. Conclusio est affirmatiua.*

Aegidius de esse, & essentia, q. 4. D. Bonau. dist. 1. par. 1. art. 2. quæst. 2.

Sexto queritur: vtrum alia agentia cooperentur Deo in alijs operibus: vel nihil faciant, sed totum faciat Deus.

Et videtur, q̄ nihil agant agentia alia, quia vnus tantum est mo-

Naturam communicandi vnus modus tantum.

Dus in natura communicandi naturam: nam cum natura sit quid vnum: vno modo communicabitur. Ideo dicimus, q̄ generata ex putrefactione non generant, quia si generarent: tunc natura vna, & eadem communicaretur dupliciter, s. per generationem, & putrefactionem: quod dicimus esse impossibile. Cum ergo eadem sit natura secundum speciem huiusmodi equi generati, cum equo primo producto per creationem: si hic equus generaret equum, esset eadem natura: ut natura equina communicata dupliciter, s. per creationem, & generationem: quod non videtur possibile: & quia omnia fuerunt creata à principio: videtur

videtur, q̄ nihil secunda agentia possint producere, sed omnia fiant per creationem, & quamlibet rem totam faciat Deus.

Præterea Deo attribuendum est quicquid est melius, sed quod perfectissimè agat est melius, & nobilius: hoc est ergo ei attribuendum, sed agere omnia immediatè est agere perfectissimè: ergo hoc est Deo attribuendum.

Præterea frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora: sed Deus solus potest totum facere: nihil ergo operantur alia agentia.

Præterea nulla creatura agit nisi per virtutem aliquam, quæ est accidens: ergo nulla creatura potest producere aliquam substantiam: quia tunc ageret ultra suam virtutem: non etiam oportet agens creatum producere aliquod accidens: quia à substantia fluunt cætera accidentia: materia, n. subiecta cum forma, est causa omnium accidentium, quæ fiunt in ea. Sed omne creatum, vel est substantia, vel accidens: ergo &c.

Præterea omnia, quæ sunt, vel sunt corporalia, vel spiritualia: & spiritualia sunt super corporalia, sed spirituales naturæ nec sunt causa spirituum, nec corporum: ergo nullius sunt causa: multo ergo magis nec corporalia.

2. c. 1. t. c. 31.
& 2. l. t. c.
40. 59.

IN CONTRARIUM est, quia in natura nihil est frustra, sed si alia agentia nihil agerent: frustra eent: quia eent priuata proprijs operationibus.

Præterea si alia agentia nihil agerent, una res non dependeret ab alia, sicut effectus à causa: non ergo magis fieret aliquid ab una re, quàm ab alia: infrigidatio ergo non magis fieret ab aqua, quàm ab igne: nec calefactio ab igne, quàm ab aqua: quod est negare sensum.

RESOLVTIO.

In agentibus secundis est actio coagens: sed effectus immediatè totus, non totaliter, est à Deo, ut ens: & ab agente secundo, ut tale ens, immediatius verò à Deo.

Errores circa hanc materiam.

RESPONDEO dicendum, quod in actione creaturarum siue secundorum agentium: aliqui attribuunt creaturis nimis patum, & minus, quàm deberent, immo nihil attribuerunt secundis causis. Aliqui vero attribueret secundis causis, & rebus creatis plus, quàm deberent. Aliqui autem aliquibus creaturis attribuerunt plus, quàm deberent: aliquibus vero minus: qui omnes à veritate deuiarunt. Nam ut dicitur in 7. Metaphy. oportet quod latitudo sermonis sit in vnaquaq; re secundum exigentiam illius rei, & non magis neque minus: qui, n. in omnibus dicit minus, quàm debeat, vel in omnibus plus quàm debeat, & qui in aliquibus minus, in aliquibus plus: omnes à veritate deuiant. Tribuentes ergo creaturæ minus, quàm debeant negantes omnem actionem ab omnibus creaturis: fuerunt quidam loquentes in lege Saracenorum: de quibus Commen. ait in 12. Metaphy. quod loquentes nostræ legis, i. legis Saracenorum opinabantur, quod

Com. 18.
Saracenorum
lex: sed potius Agare.

A agens agat creando formam ex nihilo, & nullus huiusmodi hic existens videtur agens. Et subdit quod dixerunt. s. loquentes suæ legis: quod erat vnum agens omnia entia sine medio: ita quod negant, ut ait, ignem comburere, & aquam humectare, sed dicunt omnia ista indigere creatore. Videtur ergo motuum istorum esse: quod agentia creata nihil agant: quia si agerent, crearent. Nam si agerent: non agerent quod est: ergo quod non est: ut si agunt motum, prius nihil fuit de illo motu, & incipit nunc esse huiusmodi motus: ergo incipit aliquid esse; de quo nihil prius erat. sed hæc est creatio. cum ergo nullum aliud agens possit creare, nisi Deus, solus Deus omnia operatur. Secundum ergo hanc opinionem videtur, q̄ ignis non comburat, & q̄ aqua non humectet, sed hæc omnia operetur Deus.

B Sed hæc positio stare non potest: quia negantes à rebus actiones proprias: negant & naturas, & essentias proprias: ut dicit Commen. in 12. Met. quod sic declaratur: Nam à naturis procedit virtus propria: à virtute propria. operatio propria. qui ergo tollit operationem propriam, tollit & virtutem: & qui virtutem, substantiam: cum ergo sit omnino irrationabile, res non habere proprias virtutes: & substantias, irrationale est, eas non habere proprias operationes. Ideo dicit Commen. in loco præassignato, q̄ ista opinio est valde extranea à natura hominis, & quod qui recipiunt huiusmodi positionem non habent cerebrum habile ad bonum. Motuum autem istorum, q̄ tunc illa agentia crearent, si aliquid facerent, ut patuit supra in articulo illo: Vtrum Deus possit facere

ni. quod sit
raccat. dicit
debeat. Sara
m. fuit libe
ra. Agat ve
ro ancilla;
que ex Abra
ham genuit
Ismaelem,
qui fuit con
tra omnes;
ex quo etiã
multiplicari
sunt Genti
les, & Aegy
ptij, ex Agat
Aegyptia:
hinc omni
bus infest
sunt Sarace
ni, qui Aga
rent merito
sunt appel
landi.

C aliquid ex nihilo: nullum est: immo ridiculū est hoc putare. Nam, ut ibi diximus, creare non est inducere aliquid in aliquo, de quo prius nihil erat in illo, quia tunc non posset quis incipere mouere pedem, cum ante inceptionem huiusmodi motus nihil de motu esset in pede: quod ponere esset negare sensum. Sed creare est facere effectum non præsupponentem alium effectum, el agere nullo præsupposito: ideo sufficienter euadit Philosophus, quod forma non fit ex nihilo: quia non fit per se, sed fit in alio. Fit. n. in alio præsupposito: quia fit ex præsuppositione materiæ. Hi ergo, de quibus locuti sumus, tribuunt creaturæ minus, quàm debeant.

Quæst. 2. ar.

D Aliqui vero, ut videtur sonare verba Philosophi, & videntur sentire sequentes ipsum: tribuerunt creaturæ plus, quàm deberent. Crediderunt enim, quod hæc inferiora procederent à primo principio solum mediatè, non immediatè. nam ut vult ipse Philosophus, & Commen. eius in 7. Metaphy. immaterialia non transmutant ista corruptibilia, & materialia: nisi mediante corpore in transmutabili, vel mediante re materiali: ita q̄ id, quod non est in materia, non alterat materiam nisi mediante agente materiali, secundum quem modum Deus, qui est summè immutabilis, non ageret ad generationem istorum inferiorum, nisi mediantibus secundis causis. Sed hoc est falsum: si sic senserint Perhipatetici, ut superficies

Lib. 7. & 1.
Met. t. c. 31.

Arist. error.

Verba Ari.
de ideis.

superficieis verborum sonat. Licet enim verba Ari. Sectæ Perhipateticæ ducis in 7. Meta. addu-
cta sint propter ideas, quod si esset, dare ideas :
ideæ illæ separatæ non facerent ad generationem :
nisi mediantibus agentibus materialibus : verba
tamen ibi communiter proferuntur, quod imma-
terialia materiam non transmutant nisi median-
tibus materialibus, quod de Deo falsum est. Agit
enim Deus immediatè quamlibet alterationem,
nec tamen immediata ista actio, vt in prosequen-
do patebit, excludit actionem secundorum agen-
tium, sed stat simul cū huiusmodi actione, quia
vtrunque ibi cōcurrit: mediatio, & immediatio:
nam, vt diximus, quæcunq; agit Deus mediatè,
agit etiam immediatè. Nam Deus dat virtutem
secundis agentibus, & virtute eius applicantur se-
cunda agentia ad suos effectus. Est & in qualibet
actione causans eam, & conseruans eam in esse.
Intimius. n. operatur Deus actionem ignis, quā
ipse ignis: & magis conseruat Deus ignem in esse,
& facit magis ad esse ignis, q̄ ipsa essentia ignis.
Hoc. n. modo dicitur esse Deus intimior rei, quā
ipsa res sibi, quia per se, & potissimè conseruat rē
in esse. Nam esse extrinsecè magis faciunt ad fie-
ri rei: intrinsecè autē magis ad esse: & quia Deus
magis facit ad esse rei, quā ipsa res; dicitur Deus
esse intimior rei, q̄ ipsa res sibi ipsi. Et quod di-
ctum est de Deo respectu esse rei: verū est de Deo
respectu actionis rei: nam ipsam actionē rei ma-
gis Deus causat, & in esse conseruat, quā res ip-
sa agens actionem illam, nam ad momentum nec
res, nec sua actio posset subsistere, nisi Deus es-
set in ea. Sicut ergo tam Deus, quā esse ignis
sunt immediata causa ipsius esse ignis: & imme-
diator est causa Deus, q̄ esse ignis, quia intimior
est Deus ipsi: non solum q̄ ipsa essentia: sed etiā,
q̄ ipse ignis sibi, quia secundum Aug. 3. Confess.
Intimior est Deus nobis, q̄ intimum nostrum: sic
tam Deus, q̄ ignis sunt immediata causa actionis
ignis: immediatior tamen causa est Deus illius a-
ctionis, q̄ ipse ignis. Quælibet ergo actio causata
à secundis agentibus: est à Deo mediatè. quia q̄
secunda agentia agant, hoc habent à Deo, & est à
Deo immediatè, quia in qualibet re est Deus in-
timus causans, & conseruans, & produciens tam
essentiam rei, quā eius esse, & etiā quā eius
actionem: sed non eodem modo est immediata
causa eorum, quæ sunt à secundis agentibus, tã
Deus, quā secunda agentia. sed aliter, & aliter:
quomodo autem sit hoc aliter, & aliter, in prose-
quendo patebit. Ad præsens autē scire sufficiat,
quod nimis dant creaturæ dicentes, q̄ solus me-
diatè Deus eius opera faciat, vel quod solus me-
diatè producat effectum: quem producit crea-
tura.

His visis, restat exequi de positione illorum,
qui aliquibus creaturis dabant magis: aliquibus
vero minus. Huiusmodi autem opinionis fuit
Auicebron in libro suo, quem intitulauit de fon-
te vitæ: vbi multos errores posuit: propter quod
magis fons mortis nuncupari meruit: Et Auic.
in Metaphysica sua. Hi enim aliquibus creaturis,

Auicebron.
i. fons vitæ,
sed potius
fons mortis
dicendus ē.

A vt corporalibus, nimis parum dederūt: aliquibus
autem, vt intelligentijs, nimis. Voluit enim Aui-
cebron, quod ista corporalia nihil efficerent, sed
omnes actiones eorum faciebat aliqua vis spiri-
tualis existens in eis. Sed hoc est priuare res pro-
prijs actionibus, vt diximus: & proprijs virtuti-
bus, & proprijs essentijs. Nimis ergo parum da-
bat Auicebron istis corporalibus: & illi, vt spiri-
tuali, quam ponebat, agere omnia opera rerum
corporalium: si erat intelligentia aliqua, vel quæ-
cunque vis spiritualis esset: nimis dabat illi. Aui-
cenna & posuit quod ista corporalia solū dispo-
nerent materiam: formam autem introducebat
dator formarum: quam dixit esse intelligentiam
vltimam in ordine intelligentiarum. Hic nimis
dabat illi intelligentiæ, quia intelligentiæ, vt suo
loco patebit, & vt planè vult August. 3. de Trin.
non possunt in istis corporalibus habere effectū,
nisi adhibendo semina, & coniungendo actiua
passiuis. intelligentiæ ergo Auicenna dabat mul-
tū: rebus autem corporalibus dabat parū. nā in
formis, quæ de potentia materiæ educuntur: cu-
iusmodi sunt omnes formæ materiales, non va-
lentes existere sine materia, agentia sufficienter
disponentia ad tales formas, dicuntur inducere
ipsas formas.

Auicennæ
error.

To. 1. cap. 7.

C Profecutus ergo opinionibus à veritate deuian-
tibus in hac materia: Dicamus, quod, vt potest
patere per iam dicta, agentia secunda non sunt
priuanda proprijs operationibus: & Deus nō est
excludendus à quolibet opere: quin ipsum etiam
immediatè agat. Sic ergo imaginabimur de actio-
ne Dei, & secundorum agētium: in his, quæ pro-
ducit Deus secundum naturæ cursum, mediantibus
eis, sicut imaginatur Dio. 4. de diu. no. quod
sicut Sol non ratiocinans, aut præligens omnia,
illuminat valentia participare lumen secundum
propriam rationem: sic bonum, quod est super
solem: omnibus existētibz proportionabiliter,
immittit totius bonitatis radios. Prima ergo cā
non ratiocinās, aut præligens, vniformiter se ha-
bet ad omnia, existit enim in omnibus rebus sūm
dispositione, vnā, vt dī in 24. propōne de causis.
Quantum ergo ad hunc modum agendi, omnia
agit vno modo, sed non omnia recipiunt actionē
Dei eodem modo: ideo mediātibus alijs, & alijs
agentibus, agit alias, & alias actiones: vt median-
te igne, calefacit: mediante aqua, humectat. Hu-
mectare ergo, & calefacere, & omnes actiones se-
cundorum agentium, conueniunt, & differunt:
vt conueniunt, sunt immediatè à Deo, qui in his
actionibus: quæ agit secundum naturæ cursum,
existēs intimus omnibus rebus naturalibus; vni-
formiter agit huiusmodi actiones, vt differunt,
sunt à secundis agētibus: quia licet Deus vniformi-
ter ad ipsa agentia se habeat; non vniformiter
se habent agentia ad Deum, sed omne tale agēs
recipit influentiam diuinam secundum modum
suz substantiæ, vel secundum modum suæ speciei,
vel secundum modum suæ virtutis. Dicemus er-
go, quod omnia agentia cōueniunt in dare esse,
& differunt in dando tale esse: quia quædam dāt
esse

Opinio ma-
ta.

Sol non ra-
tiocinatur,
nec pelligit,
sic Deus.

Deus agi
mediatè, &
immediatè.

Actio q̄o
est immedia
tè tota à
Deo, sed nō
totalis: ex-
plū de ignis
calefactio-
ne.

Totum, &
totaliter qd.

Liberalitas
Dei.

Exemplum.

Eadē na-
tura specifi-
ca in aliqui-
bus commu-
nicari potest
pluribus mo-
dis. idem se-
rē. d. 14. q. 2.
ar. 2.

* Eadē na-
tura specifi-
ca in animi-
libus, vno tā-
tum modo
cōdicatur idē
d. 14. q. 2. ar.
2: d. 16. q. 1.
r. 1. dub. 2.

esse calidum: quædam esse frigidū, & sic de alijs. omnes ergo effectus, de quibus loquimur, sunt immediatè à Deo, vt sunt entia, & vt habent esse, & sunt immediatè à secundis agentibus, vt sunt tale ens, & vt habent tale esse. totus ergo talis effectus est immediatè à Deo, vt est ens: à secūdo agente, vt est tale ens. Vnde accipiendo immediatum pro eo, quod ex proprio attingit rem: quilibet talis effectus est immediatè à Deo totus, sed non immediatè à Deo totaliter, & est à secundo agente immediatè totus, sed non immediatè totaliter: calefactio ergo, q̄ est actio ignis: tota est immediatè à Deo, vt est ens, & vt cōuenit cum qualibet alia actione. quia, vt dictum est, in talibus actionibus secundum naturæ cursum eodem modo se habet ad omnia, & tota est immediatè ab igne, vt est tale ens, & vt differt ab alia actione. quia, vt dictum est, ipsa secunda agentia recipiendo diuersimode influentiam Dei, faciūt diuersitatē in huiusmodi actionibus. calefactio ergo ignis est immediatè à Deo, vt est ens, sed nō est immediatè ab eo, vt est tale ens: ideo est immediatè à Deo tota, sed non est immediatè totalis. Si autem vellet Deus, sicut facit; hanc actionem immediatè totam: ita posset eam facere immediatè totaliter, vt posset sine naui perducere homines per flumen, & posset sine igne calefacere: quod faciendo: calefactionem ipsam faceret immediatè totam, vt est ens, & vt est tale ens: p̄pter quod faceret eam immediatè totam, & immediatè totaliter, sed quia liberalissimus est, vt non essent superuacua opera sapientiæ suæ, voluit dignitatem suam communicare creaturis, & facere eas participes causalitatis, vt & ipsa creaturæ essent causæ rerum, & nō essent priuata actionibus proprijs. Ex hoc autem apparet: quod licet quælibet actio secundorum agentiu sit immediatè à Deo, & immediatè à secūdo agente: immediatius tamen est à Deo, quàm à secundo agente. nam, sicut amota cortice, remanet medulla: ideo dicitur medulla intimior, & immediatior rei, quàm cortex: sic amota à re, quod sit tale ens, remanet, q̄ sit ens. Vnde cū quilibet talis effectus sit immediatè à Deo, vt est ens, & immediatè à secūdo agente, vt est tale ens, immediatius est quilibet talis effectus à Deo, quàm à secundo agente.

RESP. AD ARG. Ad primum dicendū, q̄ non est hoc vniuersaliter verum, quod vnus tantum sit modus communicandi naturam in natura: quia ignis non solū generatur ab igne, sed à motu, & aliquæ plantæ generatæ ex putrefactione faciunt semen: vnde similes plantæ generari possunt. Videmus etiam, q̄ plātæ aliquæ & ex semine, & ex plantatione fiunt. multæ em̄ plantæ sunt, à quibus abscissī rami, & plantati multiplicant seipfos: tales ergo plantæ multiplicantur & per semen, & per plantationē. In animalibus tamen verum est, q̄ perfectæ generant: imperfectæ autem, & nata ex putrefactione non generāt. * In animalibus enim eadē natura specifica pluribus modis communicari non potest.

A Assentimus nanq; in hac parte Commentatori, q̄ * mures nati ex putrefactione, & excoitu nō sunt eiusdem speciei: nam est tanta diuersitas: q̄ nullus ipsos eiusdem speciei posset iudicare. In talibus ergo vel natura talium. animaliu: vnus est talis modus communicandi naturam naturaliter. Sed omni modo, quo communicatur natura naturaliter, potest communicari supernaturaliter. quia quicquid potest Deus, mediante causa secunda, potest sine illa: effectum enim quemlibet, quem Deus per secunda agentia facit immediatè totum, si vellet, vt dicimus, posset facere immediatè totaliter: ita quod nihil cooperarentur ibi secunda agentia. Agentia ergo secunda non priuantur actionibus suis, sed produciunt illas easdem res specie, quas producit Deus.

B Ad secundum dicendum, q̄ non est ex imperfectione Dei, sed ex bonitate eius: q̄ communicet suam bonitatem creaturis, & quod producat multa mediantibus secundis causis: semper enim ipse perfectissimè agit: quia etiam in his, quæ agit mediantibus secundis causis: perfectius agit. i. magis agit: quia agit intimius, & profundius, quàm secunda causæ.

Ad tertium patet solutio per iam dictam: quia non est hoc ex indigentia Dei: nec fit frustra, eo, q̄ fiat sic per plura agentia, quia frustra est, quod caret fine: quod autem communicata sit dignitas diuina creaturis: hoc non caret fine: cum ex hoc sint non superuacua opera sapientiæ Dei.

C Ad quartum dicendum, q̄ creatura non potest producere aliquam substantiam immediatè, sed prius alterat, & inducit formam accidentalem, vt ignis prius calefacit, & inducit calorem, & sic calefaciendo, ad vltimū inducit substantialem formam. ita q̄ calor imperfectus p̄cedit formam substantialem: ignis perfectus sequitur. Vtranque ergo formam induit naturale agens, substantiale, & accidentale. Ad formam ergo argumenti: quando dicitur, q̄ creatura ageret vltra suam virtutem: vel vltra speciem suæ virtutis, quæ est accidens: dici debet, q̄ virtus actiua agentis naturalis, vt calor ipsius ignis, est organum substantialis formæ, & in virtute substantialis formæ inducit substantialem formam: agere autē in virtute alterius vltra suā speciem, vel virtutem, non est inconueniens.

D Ad quintum dicendum, q̄ spiritualia sunt causa corporalium: quia angeli mouent cælos: in quorum virtute fiunt generationes, & corruptiones in istis inferioribus. Quia si dicatur, q̄ non oēs angeli mouent cælos: dicemus, q̄ angeli inferiores mouent cælos, & superiores illuminant eos de mysterijs, quæ debent exequi. propter quod causalitas, quam habent inferiores angeli in corpora, quodammodo retorquetur in omnes angelos. dato tamen, q̄ angeli nullam actionem habeāt in corpora: diceremus, q̄ omnes angeli sunt digniores corporibus: hanc tamē dignitatem, q̄ possint corporales effectus inducere, non habent: licet huiusmodi dignitatē habeant.

Mures ex
putrefactio-
ne, & ex
coitu sunt
diuersi, &
illi non ge-
nerāt. Idem
d. 16. q. 1. ar.
2. dub. 1. vi-
de dist. 14.
q. 2. ar. 2. d. 1.
p. 1. q. 2. ar. 6.
q. 2. art. 1. &
vide cōtra-
dictionem.

Frustra qd
caret fine. 2.
Phys. 1. cap.
62. 63.

beant corpora: quia non est inconueniens, creaturam, quæ est simpliciter indignior, esse secundum quid creatura alia digniorem.

QVÆSTIO III.

De actionibus diuinis circa creationem.

DUBITATO de rebus creatis, & de causis agētib: Restat dubitare de ipsis actionib⁹, & potissimè de actionib⁹ diuinis. Circa quas tria dubitabimus. Primo: vtrum Deus possit non solum creare, & immediatè producere substantiam: sed etiam possit immediatè alterare, & producere accidens. Secundo dubitabit⁹ de ipsa creatione quid sit: vtrum sit idem, quod esse rei. Tercio: vtrum actio Dei possit se ad plura immediatè extendere.

ARTIC. I.

An Deus possit immediatè producere aliquod accidens. Conclusio est affirmatiua.

D. Thomas prima parte summæ q. 45. art. 4.

AD primum sic proceditur: videtur, quod Deus nō possit alterare, nec possit immediatè producere, aliquod accidēs: quia, vt diximus in quæstione immediatè præcedēte, differentia est inter agentia creata, & Deum: quia Deus agit immediatè per suam substantiam. Alia vero agētia agunt immediatè per aliquam virtutem, quæ est accidens. Arguatur ergo sic: Sicut alia agentia, quia agunt per virtutem, quæ est accidens, non possunt immediatè producere nisi accidēs, sic Deus, quia agit immediatè per virtutem, quæ est sua substantia, non potest immediatè producere nisi substantiam.

Deut. 37.

Præterea Dei perfecta sunt opera: sed vt dicebamus, calor imperfectus, & accidentia imperfecta præcedunt formam substantialem in materia: perfecta vero sequuntur: agens ergo, quod prius inducit accidens, & inducendo accidēs inducit substantiam; agit imperfectè: quia accidēs præcedens substantiam est imperfectum: agens vero, quod prius inducit substantiam, & inducendo substantiam inducit accidens, agit perfectè: quia ergo actio imperfecta nullo modo est Deo attribuenda, nullo modo ponendum est, quod Deus possit immediatè alterare, & producere accidens.

Præterea dicimus, quod cælum est primū alterans non alteratum; arguatur ergo sic: quod

A primo est tale, est causa, quare omne aliud sit tale. Si ergo cælum est primum alterans: quicquid aliud alterabit⁹ hoc agit in virtute cœli. Si ergo Deo posset competere alterare: posset & competere, quod ageret in virtute alterius: & per consequens. quod ageret, vt organum. quod est inconueniens.

IN CONTRARIUM est: quia quod potest, quod maius est: potest quod minus, quod ergo pōt creare, qd est agere nullo præsupposito, pōt alterare, qd est agere aliquo præsupposito.

Præterea, vt dictum est, actiones, quas agit Deus mediantibus secundis agētib: immediatè totas potest agere sine secundis agentibus, & immediatè totaliter, ipsam ergo alterationē, quā agit mediantibus secundis causis, poterit per se ipsum immediatè exercere.

RESOLVTIO.

Deus ratione suæ perfectionis, & infinitatis, & rerum, quæ sunt apud ipsum, potest immediatè producere accidens, nedum substantiam.

RESPONDEO dicendum, quod triplici via venari possumus, quod Deus non solum potest creare & immediatè producere substantiam, sed etiam potest alterare, & immediatè producere accidens. Prima via sumitur ex perfectione eius. Secunda ex infinitate ipsius. Tertia ex rationibus rerum, quas apud se habet.

Prima em̄ via sic patet: Dicemus enim, qd substantia Dei non determinatur ad aliquod genus entis, sed habet in se perfectiones omnium generum, vt declarari habet in 5. Metaph. Virtus ergo creature, qd determinatur ad genus, & ad speciem, vt calor ignis, qui determinatur ad certam speciem qualitatis per se, & immediatè: sic inducet accidens, & illam speciem qualitatis, quod p se, & primo, & immediatè non poterit in ipsam substantiam. Sed Dei substantia, quæ vnitiuè, & simpliciter habet in se perfectiones omnium generum: non determinatur ad hunc, vel ad illum modum agendi. Poterit ergo Deus per substantiam suā immediatè producere substantiā creaturæ: quia verè vnitiuè, & simpliciter omnis perfectio reperta in substantia creature, multo excellentiori modo habet esse in substantia Dei; poterit etiam Deus per illam eandem substantiā immediatè producere ipsum accidens: quia verè in substantia Dei reseruantur non solum perfectiones repertæ in prædicamento substantiæ, sed etiam perfectiones repertæ in omnibus prædicamentis alijs.

l.co. 27.

Secunda via ad hoc idem sumitur ex infinitate Dei. imaginabimur autē, quod virtus creature non comparatur ad virtutem Dei, sicut linea ad lineam, sed sicut punctus ad lineam: quia lineæ ad lineā est aliqua proportio: virtutis autem creature, quæ est finita: ad virtutē increatam, quæ est infinita: nulla est proportio æqualitatis: licet sit ibi proportio ordinis, nulla em̄ est linea

Aegid. super ij. Sent. E ita

Finito ad infinitum est proportio ordinis, non æqualitatis.

ita parua: q̄ in aliquo numero sumpta, non red-
deret eque, vel plus, quàm linea quæcunque da-
ta, quantumcunque sit magna: nunquàm tamen
posset rotiens sumi virtus creature, quòd æqua-
ret, vel excederet virtutem diuinam. Est ergo in-
ter hanc virtutem, & illam proportio ordinis:
quia vna ordinatur ad aliam: nò autem propor-
tio quãtitatis, vel equalitatis. Ideo, vt dicebatur,
& bene, vna non comparatur ad aliam, sicut
linea ad lineam, sed sicut punctus ad lineam: sic
q̄ linea, & punctus sic se habent, quòd ad quem-
cunque locum potest attingere linea cum pun-
cto: attingeret, si elset inde amotus p̄ctus. quia
punctus nullam magnitudinem addit supra li-
neam. Non enim plus de magnitudine est in p̄-
cto, & linea: quàm in linea solū, ergo & in pro-
posito: ad quæcunque effectum attingit diuina
virtus, mediante virtute creature, potest attingere
sine huiusmodi virtute: quia nò est plus de
virtute in Deo, & creaturis, quàm in Deo solū.
totum enim, quod habet creatura, habet à Deo.
vbi autem aliquid potest agens principale cum
organo, quod non potest sine organo: hoc est:
quia aliquid habet organum, quod non habet
ab agere principali: quod in proposito patet ef-
se falsum. quia ergo nihil habet creatura, quod
non habeat à Deo, & quicquid potest Deus me-
diante creatura: potest sine ipsa: cum mediante
creatura materiam alteret, etiam sine ea pote-
rit alterare.

Tertia via ad hoc idē sumitur ex rationib⁹ re-
rum, quas apud se habet. Nam cum in Deo
sint rationes omnium, & omnia possit per seip-
sum facere: quorum rationem apud se habet;
quia nihil facit per creaturam, cuius rationem
apud se non habeat: quicquid facit mediante
creatura, poterit facere sine ipsa.

RESP. AD ARG. Ad primum dicendū,
quòd, vt patuit, substantia Dei non determina-
tur ad aliquod genus: sicut determinatur ea,
quæ sunt in creatura: ideo licet creatura agens p
suam virtutem, quæ est accidēs, & quæ est deter-
minata ad genus: non possit immediatē causare
nisi accidens: Deus tamen agens immediatē per
suam substantiam: quæ non determinatur ad
aliquod prædicamentū: poterit immediatē cau-
sare res diuersorū prædicamentorū, poterit, n. im-
mediatē causare tam substantiā, quàm accidens.

Ad secundum dicendum, q̄ perfectio actio-
nis in agente primo: potissimè est attendenda:
secundum q̄ requirit decor vniuersi, & quia ad
decorem vniuersi faciunt omnia: ideo omnium
est ipse Deus productor, & omnium est causa, &
actor, nam vt dicit August. in Ench. Ex omnibus
cōstat vniuersitatis admirabilis pulchritudo, ip-
sæ, n. res imperfectæ suo loco positæ, & bene or-
dinatæ vniuersum decorat: sicut color niger de-
bito loco positus picturam ornat. Vel possumus
dicere, q̄ totum & perfectum est idem: vel est
secundum naturam proximum. illius ergo per-
fecta sunt opera: qui potest in omnia, & ille p-
fectè agit, qui potest agere secundum omnē mo-

A dum agēdi, & quia Deus in agendo est perfectis-
simus; ideo potest omni modo agere. potest, n.
agere per seipsum, & potest agere, mediantibus
alijs agentibus. potest agere eo modo, quo agunt
alia agentia, & potest agere modo excellentiori,
ad quem nò attingunt alia agentia. Exponemus
ergo auctoritatem assumptam: quòd Dei perfe-
ctā sunt op̄a. i. in hoc differt Deus ab alijs agē-
tibus: quia non solum potest agere, sicut agunt
alia agentia inducendo primo accidens, & alterā
do materiam, & postea inducendo substantiam;
sed etiam potest agere modo excellentiori, & per-
fectiori: producendo primo substantiam, & po-
stea substantiam productam ornando. acciden-
tibus debitis.

B Ad tertium dicendum, quòd cœlum est pri-
mum alterans: non alteratum motum: quicquid
ergo alterat motum, alterat in virtute cœli: se-
cundum hunc cursum naturæ, quem videmus.
Deus autem est primum agens omnem actionē
immobile, & quia semper mobile innititur im-
mobili: ideo Deus non alterat mediante cœlo
tanquàm mediante agente principali, sed tan-
quàm mediante organo: nec virtus Dei innititur
virtuti cœli tanquàm virtuti principalis agē-
tis: cum Deus sit virtus virtutum: sed cœlum, &
omnia alia innituntur virtuti eius.

ARTIC. II.

*An creatio sit idem, quod esse crea-
tura. Conclusio est affir-
mativa.*

Aegid. Quol. 6, q. 4. De esse & essentia q. 7. D. Tho. 1, p. q. 45
art. 3. Sco. dist. 1, q. 5. Henr. Gand. Quol. 1, q. 3.
Nic. de Nijse tract. 1, p. q. 4.

E C V N D O q̄ritur: utrū crea-
re, vel creatio sit idem, quod
esse creaturæ. Et videtur quòd
non: quia creatur non solum
esse, sed etiam essentia: si ergo
creatur totum, creatio non di-
cit solum esse, sed dicit totum.

D Præterea creare est agere: ergo creatio ē actio:
sed esse non est idem, quod agere, nec qd actio:
cum esse dicat aliquid in alio: agere & actio ali-
quid ab alio. creatio ergo nò est idem, quod esse.

Præterea semper res sunt, sed nò semper crea-
tur. Arguatur ergo sic: Si creatio esset idem, qd
esse: quamdiu esset in re esse: esset in ea creatio.
& quia illud, in quo est creatio, creatur: ergo res
crearetur, quamdiu esset: quod falsum est.

I N C O N T R A R I V M est: quia hoc est
creare res, quod dare eis esse. est ergo * creatio
quædam essefactio, sicut * ergo calefacere, ca-
lesfactio, & calor: idem sunt, & non differunt nisi
secundum modum se habendi: sic essefacere,
& essefactio, & esse idem sunt, & non differunt,

nisi

Perfectè age-
re quid sit.

Dei perfe-
cta sunt ope-
ra, quomo-
do intelligi
debeat.

Alteratio à
cœlo, & à
Deo diuersa
modè.

Cap. 6. to. 1.
totum, &
perfectum
idē. 1. Phys.
t. c. 64. l. c. 1.
l. 1. c. 3.

* Creatio
est quædam
essefactio.
* Caleface-
re, calefa-
ctio, & ca-
lor, qd disse-
rant.

nisi secundum modum se habendi : vel secundum modum significandi, vel secundum modum accipiendi.

Præterea idem est realiter res in se, & ut est ab alio, ut idem est calor, ut est quædam res in se : & ut est inductus à calefaciente, idem ergo erit esse, quod essefactio, & calor, quod calefactio. Differunt tamen secundum modum considerandi : quia calor dicitur rem absolute : calefactio dicitur illam eandem rem, ut est ab alio inducta : sic esse dicitur quædam rem absolutam, essefactio dicitur illam eandem rem, ut est ab alio inducta : & quia creatio est quædam essefactio : si essefactio non est res alia ab esse : consequens est, quod creatio non sit realiter aliud, quam esse.

RESOLUTIO.

Creatio non est aliud realiter, quam esse rei : cum creatio sit actio transiens, perfectio acti, & assimilatio ad agens.

RESPONDEO dicendum, quod ad patefaciendam veritatem quæsitam videndum est, quid per se agitur, & quid est actio : & ex hoc patere poterit quid per se creatur, & quid est creatio. Dicemus ergo, quod per se non fit nisi compositum, ut declarari habet in primo Physicorum. Et in 7. Metaphysicæ : Non enim fit potentia : nec fit actus per se, sed compositum ex utroque, actus, n. secundum se, & quantum est de se, semper est : ut esse quantum est de se, semper est : Quod enim per se deficiat ab esse, non est intelligibile, quia tunc idem deficeret à seipso, sed si esse desinit, hoc est per accidens, quia est tale esse ; quod non potest per se esse : sed requirit aliquid sibi substratum, in quo sustentetur tale esse, & quia illud substratum potest ei deficere : ideo potest deficere illud esse : & huiusmodi est esse cuiuslibet creaturæ, esse enim cuiuslibet creaturæ : non ratione, qua esse : potest deficere : sed ex eo, quod est esse in alio receptum, non potens per se esse : & quia illud, in quo recipitur, potest ei deficere : ideo consequens est, quod possit etiam deficere quodlibet tale esse. Actus ergo, & esse : per se non cadit sub factione, sed solum talia sub factione cadunt : prout sunt in alio recepta. Sic etiam potentia per se non cadit sub factione : tanquam illud, quod fit : vel tanquam id, quod generatur : licet possit cadere sub factione : tanquam id, quod factioni subijcitur. Nam quamdiu aliquid est in potentia : non est. Si ergo ipsum factum, & ex quo factum est : idem habent esse : consequens est, quod potentia non cadat per se sub factione : tanquam id, quod est factum, quia est in potentia, & quamdiu est tale : non est. Ad hoc ergo, quod aliquid sit factum : non oportet, quod sit potentia tantum : sed oportet, quod ei superaddatur actus, erit ergo compositum ex potentia, & actu : potest enim potentia cadere sub factione tanquam id, quod factioni subijcitur : ut ipsa materia est id, quod generationi subijcitur : ipsum tamen generatum non potest esse materia tantum, semper enim generatio, & uniuersaliter

Materia, & forma non sunt, sed compositum.

T. c. 64
T. c. 26. 27.

A factio terminatur ad actum. Si ergo actus secundum se non cadit sub factione : semper in factione erit duo considerare : videlicet id, quod factioni subijcitur, ut potentia, & id ad quod factio terminatur, ut actus factum ergo per se non erit ipse actus secundum se, sed ut in alio : nec erit ipsa potentia secundum se, sed potentia, ut tendit in aliud, & ut est sub alio. Et quia actus in alio, & potentia sub alio : dicitur ipsum compositum : consequens est, quod per se fiat ipsum compositum, & generato composito, generetur materia, & forma : quæ sunt partes eius. Ut hoc loquamur uniuersaliter de omni factione dicamus : quod per se fit, componitur ex potentia, & actu : & quia fit compositum ex potentia, & actu : ideo fit potentia, & actus. quod sic declaratur : Dicitur enim, quod actus non cadit sub factione : nisi quia fit in alio. Si ergo, quia fit actus in alio : ideo fit actus, cum actus in alio dicat compositum : non fit actus, nisi quia fit compositum. sic quia non fit potentia, nisi quia fit sub alio : cum potentia sub alio dicat compositum : non fit potentia nisi quia fit compositum, quodlibet ergo agens in omni sua actione : siue illa actio sit alteratio, siue generatio, siue creatio : non facit actum per se : nec potentiam per se, ut in dealbatione corporis, quæ est quædam alteratio : non fit corpus, quia supponitur in tali actione esse corpus : nec fit albedo per se, sed fit totum : videlicet corpus album, dealbans enim corpus : non facit albedinem per se : sed ideo facit albedinem, quia facit albedinem in corpore : & quia non differt dicere albedinem in corpore, & dicere corpus album, ut potest patere ex 5. Met. Ideo dealbans corpus, quia non facit albedinem, nisi quia facit albedinem in corpore, per se facit compositum, quia facit corpus album, vel albedinem in corpore : & quia facit compositum, facit partes compositi : sicut & in generatione corporis non fit materia per se, nec forma, sed compositum : & quia fit compositum ex materia, & forma : fiunt partes compositi, scilicet tam materia, quam forma.

Actus, & potentia quomodo fiunt.

7. Met. 1. sc. 26. 27. & 12. Metaph. 1. c. 12.
Alteratio quomodo fiat.

Generatio quomodo fiat.

Creatio quomodo fiat.

Sic, & in creatione correspondenter, ut si modo crearetur aliquod corpus, non crearetur essentia illius corporis per se, nec esse : sed crearetur compositum ex essentia, & esse, & quia crearetur compositum ex essentia, & esse, crearentur & partes compositi, scilicet tam essentia, quam esse. In omni ergo factione fit compositum ex potentia, & actu : sed huiusmodi partes, scilicet potentia, & actus aliter assignamus in factione, quæ est alteratio : & aliter in factione, quæ est generatio, & aliter in factione, quæ est creatio. Nam in alteratione potentia, & actus sunt subiectum, & accidens : in generatione sunt materia, & forma. ita quod quicquid generatur, loquendo de generatione, prout reperitur in rebus creatis : est compositum ex materia, & forma. Sed in creatione, potentia, & actus sunt essentia, & esse, ita quod quicquid creatur est compositum ex essentia, & esse. Alterans ergo facit per se compositum ex subiecto, & accidente : & faciundo compositum, dicitur facere tam accides, quam

Actus, & potentia in alteratione, & generatione non idem.

Alterans, & generans quomodo faciant compositum.

Aegid. super ij. Sent. E 2 subie-

subiectum. Et generans facit compositum ex materia, & forma, quod faciendo dicitur facere tam materiam, quam formam. Et in creatione agens facit per se compositum ex essentia, & esse, quod faciendo dicitur facere, vel creare tam essentiam, quam esse: aliter tamen, & aliter: nam alterans non facit subiectum simpliciter, sed facit subiectum sub accidente. erat. n. subiectum ante, quam alteraretur, sed non erat sub illo accidente, sub quo est, cum iam est alteratum. Et generans non facit materiam simpliciter: erat. n. materia ante hanc generationem, sed facit eam sub hac forma, sub qua incipit esse per generationem: sed creans licet non faciat esse per se, sed esse in alio: nec essentiam per se, sed essentiam sub alio: utrunque tamen dicitur facere simpliciter, quia nec essentia, nec esse, nec aliquid erat de ipso creato ante creationem.

Viso quid in factione sit, & quid in actione agitur: restat videre quid est ipsa actio, quia, hoc viso, patebit quid sit creatio. Dicemus ergo, quod licet agens agat totum: actio tamen proprie non dicitur ipsum totum: sed dicitur aliquid, quod est perfectio totius: dicemus enim, quod ipsa potentia agitur in quantum subijcitur actioni, & ipse actus agitur in quantum terminat actionem: Verum quia, ut diximus, non agitur potentia, nisi ut subijcitur alij: nec agitur actus, nisi ut efficitur in alio: ideo totum per se agitur. Partes autem fiunt factione totius: aliter tamen, ut patet, & aliter: nam potentia fit, ut diximus, in quantum subijcitur actioni: actus autem fit in quantum, terminat actionem. Sed id, quod subijcitur actioni proprie loquendo est realiter diuersum ab ipsa actione: id autem, quod terminat actionem non oportet realiter differre ab ipsa actione, ut illud, quod subijcitur calefactioni realiter differt ab ipsa calefactione: sed calor, qui dicitur esse calefactionis terminus, quia calefactio est via in calorem: non est realiter differens ab ipsa calefactione, vel si differt realiter: hoc est solum, quia calefactio dicit calorem incompletum: calor autem tunc potissimum est: quando est completus, & perfectus. Sed si calefaciens totum calorem, quem debet inducere, induceret simul calefactio actio, & calefactio passio, & calor, non differrent secundum rem: sed secundum modum considerandi. eadem enim res secundum se absolute accepta esset calor, & ut est ab alio, esset calefactio actio: ut autem est in alio recepta, esset calefactio passio. calefaciens ergo totum facit, & calefactibile, & calorem: quia ut dictum est: non fit nisi compositum: attamen calefaciens non facit totum, nec facit quamlibet partem totius simpliciter, quia erat calefactibile ante, quam calefieret. Sed si esset calor separatus, & ille esset agens primum, ut in questionibus nostris disputatis diffusius diximus, omnia entia essent calida. ipsum ergo calefactibile esset effectus caloris, & hoc modo calor separatus ageret, quia simul produceret calefactibile, & calorem. Actio ergo eius esset facere calidum, quod hoc modo faceret: faciendo simul calefactibile, & calorem. Si autem actio eius esset facere calidum, calefactio

A esset actio ipsius & quia calefactio est idem realiter cum ipso calore: actio caloris separati esset calor in materia siue calor receptus in calefactibili: calor ergo separatus solum calefaciendo, produceret: sed produceret calefactibile in quantum subijceretur calefactioni: produceret autem calorem in quantum esset terminus calefactionis: & quia calefactio, ut dictum est, magis se tenet proprie cum termino, quam cum subiecto: licet totum ageretur: actio tamen esset ipse actus inductus in potentia: non autem esset proprie potentia producta sub actu. Sic & in proposito: Deus est quoddam esse separatum: ab illo autem esse est esse in omnibus alijs rebus ita, quod omnia sunt effectus Dei in quantum participant esse: actio ergo Dei est facere res esse: siue est esse factio: & quia esse factio non est aliud, quam esse factio: ideo creatio, quæ est quædam esse factio, realiter est ipsum esse per creationem communicatum. Est autem creatio esse factio non qualibet: sed talis esse factio, quod potentia tempore non præcedit actum, sed simile producit cum actu. Ideo licet omnia agentia faciant esse: non tamen omnia creant, quia non omnia sic faciunt esse, ut sic faciant potentiam sub actu, quod tempore potentia non præcedat actum. Possumus autem triplici via ostendere: quod creatio non est aliud realiter, quam ipsum esse rei. Dicemus enim de creatione tria. Primum quod est actio transiens in exteriorem materiam. Et ex hoc primo sequitur secundum, quod sit quædam perfectio acti. Ex his autem duobus sequitur tertium, quod sit assimilatio ad agens.

C Prima via sic patet: Nam ex quo creatio est actio transiens in exteriorem materiam: constat, quod totum non transit in exteriorē materiā, quia tunc idem transiret in seipsum: sed accipiendo materiam largè pro omni potentialitate: id, quod transit in exteriorē materiam: vel id, quod recipitur in exteriori materia, vel in exteriori potentia: est ipse actus. id autem, quod se habet ratione actus in creatione, est esse: ideo creatio, siue esse factio est ipsum esse: totum ergo fit, & totum creatur, sed totum non est actio.

D Secunda via ad hoc idem sumitur ex eo, quod creatio est perfectio acti. Nam si est actio transiens: cum hæc sit differentia inter actionem transeuntem, & manentem, quia manens est perfectio agentis: transiens est perfectio acti: creatio, quæ est actio transiens: erit perfectio acti, cum ergo ipsum totum non sit perfectio acti: licet totum creetur, & totum agatur: non erit totum creatio: nec erit totum actio: sed illud erit actio, quod est perfectio potentia: & quia in creatione, ut dictum est, esse se habet sicut perfectio, & sicut actus: essentia se habet sicut potentia perfecta per huiusmodi actum: creatio erit idem realiter, quod ipsum esse, quod est ipsa perfectio. Ex hoc autem apparet, quod non est differentia inter creationem, & transmutationem naturalium agentium: propter hoc, quod creatio non sit aliquid in exteriorē materiam transiens, vel receptum in exteriori potentia. quia creatio est sic actio transiens, sicut transmutatio, siue

form. De Dif
ferentia Eth.
Pol. & Rhet.
Et de intet.
in Medio
Et q disputat
biles in Me
taph.

Creatio qd.

Actio transiens est perfectio acti: immanens vero agentis.

9. Met. t. c. 16.

Esse dicit actum: Essentia vero potentiam.

Quest. disputatæ editæ ab Agid. ante. non Sed quest. disputatæ sunt intel. ligi: De esse, & essentia: De Mensura Ang. &c. De Refurr. De Grad.

siue actio secundorum agentium, prout transmutantur, est actio transiens in exteriorem potentiam. Sed differentia est, quia actio, de qua loquimur, agentium naturalium; sic est transiens in exteriorem potentiam, quod illam exteriorem potentiam, tempore præsupponit. In creatione autem quando creatur aliquid per se existens: potentia tempore non præcedit actum, sed simul producitur cum actu. Rursus non est differentia inter productionem secundorum agentium, & creationem, quod secunda agentia non faciant totum: tam potentiam, quam actum. Sed differentia est, quia secunda agentia non faciunt potentiam simpliciter, sed faciunt eam sub hoc actu: creans vero facit ipsam potentiam simpliciter, quæ in creatione tempore non præcessit actum. Totum ergo in creatione fit, & totum agitur; tamen, ut diximus, totum non est ipsa actio, sed actio est ipsa perfectio recepta in exteriori potentia, vel est ipsum esse. Nam eadem res, ut est perfectio essentia, est esse, ut est ab alio inducta in potentiam, quam tempore non præcessit, sed origine: est creatio actio: prout autem est in alio hoc modo recepta: sic est creatio passio.

Idea considerationis, & factiouis.

Tertia via ad hoc idem sumitur ex eo, quod talis actio, cuiusmodi est creatio: est assimilatio ad agens: hoc autem potissimè fit per esse: nam quicquid sit de idea considerationis: idea tamen factionis rei semper est per respectum ad esse: ita quod nihil fit: nisi ut accipit aliquod esse. Hoc ergo modo esse separatū, quod est Deus: per creationem assimilatur sibi res faciendo eas esse. Ergo, ut sæpe sæpius diximus, creatio est quædam elsefactio: & quia idem est realiter esse creaturæ secundum se consideratum, & ab alio inductum: idem est esse, quod elsefactio: & per consequens idem est creatio realiter, quod ipsum esse.

Aduertendum tamen, quod multotiens à Doctoribus inuenimus dictum: Quia creatio est quædam relatio, vel respectus quidam. quod & suo modo veritatem habet. Nam creatio potest mihi dicere, vel ipsum esse rei: cum creatio sit quædam elsefactio, vel potest mihi dicere respectū fundatum super tali esse: sicut & potentia materiæ potest dicere, & ipsam essentiam materiæ, & respectum fundatum in tali essentia: unde Comm. super j. Phy. vult, quod materia non sit sua potentia, quia potentia est in genere relationis: materia in genere substantiæ. Et in de substantia orbis vult, quod materia substantietur per posse: ita quod si non esset nisi ipsa substantia materiæ: essentia esset huiusmodi potentia. creatio ergo est ipsum esse, & nihilominus per creationem intelligere possumus relationem, siue relationem fundatam in huiusmodi esse.

RESP. AD ARG. Ad primum dicendum, quod licet totum creetur, & licet totum agatur: tamen, ut diffusè patuit, non totum dicitur actio: nec totum dicitur creatio. Sed cum totum, quod creatur, sit compositum ex potentia, & actu: illud, quod in eo se habet tanquam actus, illud est actio, & illud est creatio: & quia hoc est in crea-

tionem esse: ideo, &c.

Ad secundum dicendum, quod omne agens dat aliquod esse per suam actionem, & quia actio semper est via in aliquod esse: ideo non oportet, quod differat realiter à tali esse: sicut calefactio, quæ est via in calorem: non differt realiter à termino, qui est calor: actio ergo erit illa perfectio, quæ ab agente in potentia recipitur. Et quia in creatione hoc est esse: ideo, &c. Ad formam autem argumenti, cum dicitur, quod esse non est idem, quod actio, vel quod agere, quia esse dicit aliquid in alio: agere autem, vel actio dicit aliquid ab alio: dici debet, quod hoc non arguit differentiam secundum rem, sed secundum modum considerandi, vel se habendi, eadem enim res, quæ est in alio, potest sic esse in alio, quod est ab alio.

Ad tertium dicendum, quod sufficit differentia secundum rationem inter esse, & creationem: ad hoc, quod semper res sit, quam diu est: non tamen semper creetur. eadem ergo res, ut est perfectio essentia: est esse, ut est ab alio inchoata, & sic inchoata, quod eam non præcessit tempore potentia, in qua recipitur, sic est creatio: ut vero est talis perfectio continuata: sic est conseruatio. & quia ista secundum se, & ut inchoatum, & ut continuatum: non addunt rem aliquam supra esse, sed solum habitudinem ad agens: ideo creatio, & conseruatio non dicunt rem aliam, quam esse. nihil est enim aliud creatio, quam quædam elsefactio, vel quædam inchoatio, & conseruatio, & quædam esse continuatio. Si ergo creatio est quædam elsefactio, vel quædam esse inchoatio: licet omne inchoatum non sit aliud, quam esse: tamen quia esse creaturæ non semper inchoatur, quam diu est, sed est, quam diu est: ideo huiusmodi esse dicitur semper esse, quam diu est, non autem semper creati.

ARTIC. III.

An Dei actio possit se extendere ad plura. Conclusio est affirmativa.

Aegidius de esse, & essentia, q. 2. Alex. de Ales q. 6. D. Tho. 1. p. q. 47. ar. 1. D. Bonau. dist. 1. par. 2. art. 1.

Com. 70.

Cap. 1.

ERTIO quæritur: Vtrū actio Dei possit se immediatè ad plura extendere. Et videtur, quod non: quia si aliqua causa est, propter quā potest Deus plura immediatè producere: hoc est, quæ habet in se idearum pluralitatem: sed ideæ exētes in Deo non differunt nisi solum secundum rationem: ergo propter huiusmodi pluralitatem non poterit Deus plura immediatè producere, nisi secundum rationem tantum.

Præterea pluralitas secundum rationem est pluralitas secundum nostrum modum intelligēdi. nam

nam omnes illæ rationes in Deo sunt vnitiuæ, & simpliciter: quas nos vnitiuæ & simpliciter non possumus capere, sed noster modus intelligendi nihil facit ad producere Dei: pp ergo tales plures rationes non poterit immediatè plura producere.

U. 40. 10.

Præterea secundum Philosophum in secundo de generatione, Idem manens, idē semper facit idem: non. n. videtur possibile quod sit diuersitas effectuum: nisi vel ex diuersitate agentis: vt Sol nō eodem modo calefacit nos in hyeme, & æstate: quia non eodem modo ascendit directè super nos hoc tempore, & illo. In hyeme enim emittit radios super nos magis oblique. Est ergo huiusmodi diuersitas ex parte agentis: quia sol non manet eodem modo semper, vel potest esse diuersitas ex parte receptionis materiæ. vt dato, quod Sol semper eodē modo ageret: liquefaceret ceram, & induraret lutum: propter diuersitatem recipientium ipsum, ergo agens quātum est de se, nisi diuersificetur, semper facit idem. & quia Deus est omnino immobilis: immediatè nō nisi vnum effectum producet.

Sol diuersa efficit ex diuersitate recipientium.

Præterea videntur sic omnia entia. procedere à primo, sicut omnes numeri ab vnitatem: sed non est nisi vnus numerus immediatus ipsi vnitati. ergo non erit nisi vnum ens immediatè se habēs ad Deum, & per consequens Deus non nisi vnū immediatè producet.

Sap. 7.

IN CONTRARIUM est, quia dicitur Sap. 7. de Deo. Quia omnium est artifex, omnem habens virtutem, sed non esset omnium artifex, omnem habens virtutem: si non posset omnia immediatè producere.

Tom. 1.

Præterea August. 12. Confess. exponēs illud: In principio fecit Deus cælum, & terram: dicit, In principio. i. in verbo suo sibi coæterno: fecit Deus intelligibilem, atque sensibilem: spiritua-lem, atque corporalem creaturam. Deus ergo nō per aliquam creaturam mediam, sed per verbū suum coæternum sibi: quod est idem essentialiter quod ipse: produxit plura immediatè: spiritua-lem. s. & corporalem substantiam.

RESOLVTIO.

Angeli, celi, materia, & individua animalium perfectorum prima à Deo tantum produci potuerunt. Hinc Deus plura immediatè produxit.

RESPONDEO dicendum, quod in hac. q. sic procedemus: quia primo declarabimus quod à Deo immediatè plura processerunt. Secundo dabimus modū, quomodo poterint à Deo plura immediatè produci. Tertio manifestabimus quo modo veritatem habeat dictum Philosophi: q. idem manens idem semper facit idem. Propter primum sciendum, quod quadrupliciter declarare possumus, q. à Deo plura immediatè processerunt. Primo per ea, quæ non habent materiā partem sui. Secundo per ea, quæ & si habeant materiā partem sui: non tamen habent eam contrarietati subiectam. Tertio per ea, quæ etsi ha-

A beant materiā partem sui: & habeant eam contrarietati subiectam: non tamen possunt naturaliter fieri sine simili in specio. Quarto & vltimo possumus hoc ostendere p. ipsam materiā.

Primū sic patet: quia ea, quæ non habent materiā partem sui: non possunt produci auxilio alicuius agentis creati. Nam vltimum, ad quod possunt omnia agentia creata, est resoluerē vsq; ad substantialem formam. Vltimum ergo, quod possunt, est inducere formam substantialem in materia. Intelligentiæ ergo, quæ sunt formæ per se existentes, non in materia receptæ: non possunt produci ab aliquo agente creato: immo, vt supra dicebamus: si forma fieret per se, fieret ex nihilo.

B cum ergo dictum sit, intelligentias esse formas per se existentes, non possunt produci nisi ex nihilo: & quia hoc non potest aliqua creatura: nec potest cōicari alicui creaturæ, vt supra q. 2. art. 5. diffusius disputauimus: ideo oēs intelligentiæ sunt à Deo immediatè productæ: sed huiusmodi intelligentiæ sunt in maxima multitudine: iuxta illud Iob 25. Nūquid est numerus militū eius. Et Dionys. 14. de Angelica Ierar. ait: Multæ enim sunt beatæ militiæ supermundialium intellectuum: superantes infirmam, & coarctatam. cōmensurationem numerorum materialium secundum nos. i. materialium rerum. Innuit enim Dionys. quod plures sunt illæ supermundanæ militiæ. i. angeli: quā sit cōmensuratio numeralis. i. quā sit numerositas istarum materialium rerum: quod intelligi potest, quātum ad species, vt quod plures sint species angelorum, q. istarum rerum materialium: quia quilibet angelus facit per se speciem, nō autem quilibet res materialis, multa ergo à Deo immediatè processerunt: quia omnes intelligentiæ.

C Secundo hoc idem declarari potest ex parte ipsorum cælorum: qui etsi habeant materiā partem sui: non tamen habent eam contrarietati subiectam: propter quod ex tali materia nullū agens naturale potest aliquid producere: omnes enim productiones naturales sunt ex contrariis, & in contraria, vt declarari habet in pluribus locis Philosophiæ. Sunt enim tria principia in natura: ex quib; fiunt res naturaliter: materia, forma, & priuatio, vt declarari habet in primo Physic. Cum ergo materiæ semper sit annexa priuatio alicuius formæ, & priuatio, & forma sint contrariæ: in omni naturali productione erit transmutatio materiæ subiectæ de contrario in contrarium. Propter quod nullum agens naturale potest producere rem aliquam habentem materiā partem sui non contrarietati subiectam. A Deo ergo processerunt plura immediatè: quia non solum omnes intelligentiæ, quæ nō habent materiā partem sui, sed etiam omnes cæli immediatè sunt producti ab ipso: qui etsi cōpositi sunt ex materia, & forma: materia tñ illa non est contrarietati subiecta: quia forma cæli non est forma habens contrarium, vt vult Commen. in de substantia orbis. Ideo signanter de cælis loquitur Iob 37. cum ait: Tu forsitan cum eo fabri-

* Angelus quilibet facit per se speciem. quod est immutabile, nā ut dicitur D. Th. quodlibet 2. art. 1. Et Aegidius separat materiam in ens suppositum, & naturam, nō in materialibus: idem in quod 2. q. 7. inf. d. 3. q. 2. art. 3. Idem in Th. p. q. 3. art. 4. oppositum aliter Seco. 2. sen. 3. q. 7. & 1. 2. q. quod motus at thomae I. n. 1. dicitur in electo c. 1. Deus fecit dum vnum quicquid oritur & ipse est Angelorum Hypothese c. 2. d. 1. Et ex Aristotele variis in opere Stephani Patet: sic ep. 1. 1216 vbi dicitur esse tot, dicitur quod Deus non possit plurimam intelligentias eius de speciei, quæ erant materia Aegidius vero quod non negat potentiam, se congruent secundum or quæ n. videmus tandem nos autem negat Philosophice. nō theologice vt ipse ait Cæli q. 25 sine corp. 1. * Quilibet stella facit vnam speciem sed melius id vide in d. 3. q. 2. art.

eo fabricatus es coelos, qui solidissimi, quasi aere
fusi sunt. q. d. quod tu, qui es creatura : nō es fa-
bricatus cum eo coelos : quia ipse p se ipsum fa-
bricatus est eos; qui solidissimi sunt : quia agens
naturale eos alterare non potest. sunt enim coeli
inalterabiles, & indestructibiles, & in generabi-
les : non susceptibles peregrinarū impressiōnū.

Tertio hoc idē declarare possumus per ani-
malia perfecta: quæ non possunt naturaliter pro-
duci: nisi per simile in specie : quia non fit natu-
raliter equus : nisi ab equo. Ponendo ergo, sicut
solidissima veritas fidei ponit, quod mūdus in-
cepit: omnia indiuidua prima animalium perfe-
ctorum, vt equus primus, & leo primus, & pri-
mus homo, & cætera talia: fuerunt immediatē
à Deo producta.

Quarto hoc idē declarari potest ex parte ip-
sius materiæ, nam materia non fuit producta,
nec produci potuit ex alia materia: ideo, vt supra
diximus, August. in de vera Relig. Mundū istum
sensibilem dicit factum ex materia informi: ma-
teriam autem informem dicit factam omnino
ex nihilo. In ipsam ergo materiam simpliciter
loquendo non habent causalitatem : nec ha-
bere possunt alia agentia à Deo, propter quod
plura sunt immediatē à Deo producta.

Viso quomodo cogimur ponere plura esse à
Deo immediatē producta : volumus dare mo-
dum, quomodo hoc fieri potuit. Dicemus qui-
dem, quod non potest esse nisi duplex principiū
rerū per se loquēdo: natura. s. & voluntas. Quid
quid. n. habet per se causam, vel fiat ab agēte per
naturam, vel ab agente per voluntatem : siue ab
agente per appetitum. Et licet aliqui dixerint: q̃
tria erāt principia rerū. s. Natura, mos, & ratio,
ita quod quidquid fit, vel fit ab agente per natu-
ram, vel ab agente per voluntatem, vel ab agen-
te per morem suum. i. per consuetudinem; Di-
cimus, quod consuetudo inclināt in aliquid per
modum naturæ: ideo virtus ex consuetudine in-
ducta certior est omni arte : quia inclināt p mo-
dum naturæ: potissimē etiam consuetudo indu-
citur in agentibus per appetitum. lapis enim &
si decies millies impellatur sursum, nō assuescet
sursum ascendere: propter quod consuetudo nō
debet facere tertium principium distinctū à na-
tura, & voluntate: siue à natura, & appetitu, sed
aliquo modo inclināt nos consuetudo cum na-
tura, & aliquo modo cum appetitu.

Aduertēdum ergo, quod licet natura semper
sit determinata ad vnum: voluntas tamen in ali-
quid fertur necessario, & determinatē, & quasi
naturaliter vt in finem: in aliquid vero fertur se-
cundum electionem, vt possit ea libere velle, &
nolle: vt in ea, quæ sunt ad finem, quia ergo in fi-
nem fertur voluntas quasi naturaliter : ideo re-
spectu finis dicitur voluntas, vt natura: in ea au-
tem, quæ sunt ad finem, quia fertur voluntas se-
cundum electionem : ideo respectu eorū potest
dici voluntas, vt voluntas.

* Ex his autē patere potest, quæ differētia sit
in Deo inter potentiam generandi, spirandi, &

A creandi, & quare Deus per potentiam generan-
di non producit nisi vnum filium, & pater & fi-
lius per potentiam spirandi non producant nisi
vnum spiritum sanctum: tota autē Trinitas per
potentiam creandi producat tantam multitudi-
nem creaturarū, & producere posset multo ma-
iorem, si sibi placeret. Dicens enim, quod na-
tura in patre est potentia generandi filium : vo-
luntas autem, vt natura in patre, & filio est potē-
tia spirandi spiritum sanctum: voluntas autem,
vt voluntas in omnibus tribus personis, est potē-
tia, per quam creatæ sunt creaturæ. omnia enim
creata in diuinam voluntatem reducuntur tan-
quā in causam, vt patet per August. 3. de Tri-
nit. Pater ergo p naturā est principium genera-
tionis filij: ita quod pater nō est potens gignere,
nisi natura, vt vult Magister sententiarum libro
primo. Pater autem & filius prout est in eis vo-
luntas, vt natura, sunt vnū principium spiritus
sancti, procedit enim spiritus sanctus, vt amor,
& per modum voluntatis: nō per modum volū-
tatis, vt volūtas, vt quod. l. possit procedere, & nō
procedere, sicut creatura, sed omnino necessaria,
& immutabilis est sua processio: ideo potentia
spiratiua, per quam spiratur, & producitur: non
dicitur voluntas, vt voluntas, sed voluntas, vt na-
tura: Si enim Pater, & Filius nullā aliam bonita-
tem vellent, nec diligere, producerent spiritū
sanctum. Ideo dicimus, quod Pater & Filius dili-
gēdo se, producant spiritū sanctum: & q̃a Pater,
& Filius suam bonitatem volunt, & diligunt na-
turaliter: ideo potentia spirandi spiritum sanctū
erit voluntas, vt natura, inde est, quod tam filio,

Ca. 4. 10. 3.

Dist. 7.

B quā spiritui sancto communicatur natura di-
uina : quia filius procedit à patre per naturam:
spiritus sanctus procedit per modum volūtatē,
vt natura : vel vt loquamur verbis cōmunibus,
procedit per modum voluntatis, concomitante
natura, & quia cuicumque communicatur natu-
ra diuina, ille est Deus: cum Deus sit illud, quo
nihil maius cogitari potest: consequens est inter
diuinas personas esse summam æqualitatē, nunc
autem sic est, quod secundum vnum modū pro-
ducendi, cum productum æquatur producenti:
non potest procedere nisi vnum. ideo per natu-
ram, secundum quem modum procedit Filius,
qui æquatur Patri, non potest procedere à Deo
nisi vnus Filius, & per modum volūtatē, con-
comitante natura, secundum quem modum pro-
cedit Spiritus sanctus, q̃ æquatur Patri, & Filio:
non procedit nisi vnus spiritus sanctus. ex per-
fectione enim productorum est, quod secundū
vnum modum nō producat nisi vnum ab ali-
quo producente. Hinc ergo haberi pōt via, quo-
modo multiplicatæ sunt creaturæ, & quomo-
do per potentiam creandi potest tanta multitu-
do à Deo procedere, nam creaturæ nō procedūt
à Deo per naturam, sicut Filius : nec per volun-
tatē, cōmunicatē natura, sicut spiritus sanctus:
sed per voluntatem, vt voluntas, nam Pater, &
Filius licet suam bonitatem necessario velint:
bonitates tamen alias possunt velle, & nō velle,
Sed, vt

Deus qd sit
per negatio-
nem.

Volūtas, vt
natura, respe-
ctu finis: vo-
luntas, vt vo-
luntas respe-
ctu eorum,
quæ sunt ad
finem.

* Potentia
Dei triplex,
cuiusque dif-
ferentia.

Creaturae
aut à Deo li-
berè proce-
dunt.

Creaturae à
Deo quàm
deficiunt.

Creaturae
quot modis
à Deo defi-
ciant.

Sed, ut dicebamus, si nullam aliam bonitatem vellent, nisi bonitatem suam: producerent spiritum sanctum, sed ad hoc, ut producatur creatura: oportet, quod Deus velit bonitatem illam, quam vult producere, quia productio creaturae fieri non potest, nisi per voluntatem divinam. cum bonitates alias à se Deus possit velle, & non velle: potest Deus creaturam producere, & non producere: si cut placet sibi, nullo ergo modo creaturis communicatur natura divina secundum se, quia nec procedunt à Deo per naturam; nec per voluntatem, communicante natura, sed voluntas divina, ut voluntas, & ut eligens facere, vel non facere, est productiva creaturarum. valde igitur deficiunt creaturae à Deo.

Hinc autem sumit originem multitudo creaturarum. dicemus enim, quod equale est vno modo: defectuum autem multipliciter. Nam illud est æquale, quod attingit magnitudinem eius, cui æquatur: illud autem est defectuum: quod ab illa magnitudine deficit, sicut ergo percutere, & attingere signum perfectè est vno modo, ut si percutiatur rectè in medio: Deficere autem à signo, & deviare est multipliciter: sic secundum vnum modum producendi æquari suo producenti perfectò, vel immateriali non est nisi vno modo secundum vnum modum producendi, sed deficere à suo producente perfectò, est valde modis multis. Dicimus autem secundum vnum modum producendi, quia secundum alium, & alium modum producendi: posset ibi esse pluralitas, ut patet in filio, & spiritu sancto, qui producuntur non eodem modo producendi. Dicimus etiam à producente perfectò, quia à producente imperfecto possent plura procedere, secundum eundem modum producendi aequalia suo producenti, sicut ab eodè patre carnali procedunt plures filij æquales patri, sed ab eodè perfectò agere secundum eundem modum producendi, non possunt plures procedere æquales sibi. Inæqualia autem, & deficientia possunt, & tot possunt secundum ordinem per se, & essentialem procedere ab eodè agente perfectò: quot modis cōtingit ab ipso deficere. Quot ergo sunt creaturae essentialiter differentes: tot sunt modi deficienti à primo: immo plures sunt modi deficienti à primo, quàm sint creaturae essentialiter differentes. Nam modi deficienti à primo æquantur non solum creaturis essentialiter differentibus à primo productis, sed etiam creaturis possibilibus sic productis: nam ideo Deus producit, & potest producere plura essentialiter differentia, quia sunt plures modi deficienti ab ipso. Imaginabimur ergo, quod non sunt duæ creaturae essentialiter differentes: equaliter deficientes à Deo: sicut non sunt duo numeri specie differentes, æqualiter ab unitate distantes. Deus ergo agens per voluntatem, & intellectum: intelligit, quod nulla creatura potest ipsum perfectè capere, sed quælibet ab ipso deficit: magis autè, & minus: secundum quod vna creatura est perfectior, vel imperfectior alia. quot ergo modis videt creaturas posse ipsum participare, & imper-

A fecit, & per cōsequens ab ipso posse deficere: tot modis videt se imitabilem, & participabilem à creaturis. Hoc est enim participare quasi partem capere, vel quasi partem habere imperfectè, quia sicut totum, & perfectum est idem, vel proximum secundum numerum, sic pars, & imperfectum est idem, vel proximum secundum naturam. participare ergo est partem capere, hoc est imperfectè habere. tot ergo sunt modi participandi, quot sunt modi deficienti, & imperfectè habendi. Deus ergo videt se à creaturis tot modis participabilem, videt essentiam suam esse propriam ideam, & rationem creaturarum: secundum omnes istos modos participandi, & secundum istos modos deficienti ab ipso, vel imperfectè habendi ipsum. ergo divina essentia erit tota, & propria ratio producendi quamlibet creaturam: sed omne agens per intellectum potest omne illud per seipsum producere, cuius habet totam & propriam rationem factivam. Videmus enim, quod faber lignarius agens per intellectum: non potest facere arcam sine ligno, vel etiam cælum si ageret per intellectum, non posset producere equum sine equo: sicut angelus nihil potest producere non adhibitis seminibus, & hoc est aliter, & aliter Nam si faber lignarius non potest per rationem, quam habet in mente, facere arcam sine ligno; hoc est quia ratio illa non est ratio tota, vel non est ratio totius simpliciter, sed ratio formæ: ita quod ab arca, quæ est in mente, non sit ipsa materia simpliciter, sed sit arca in materia, ut declarari habet in 7. Metaphysicæ, & inde est, quod quia non tota res dependet à ratione in mente artificis lignarii, quia non dependet inde simpliciter materia: illa ratio in mente non potest transmutare materiam sine organo materiali. Ratio ergo illa in mente non potest per seipsum sine suppositione materiae, vel sine suppositione materialis organi producere illud, cuius est ratio, quia non est ratio totius. Cælum autem dato, quod ageret per intellectum, & esset ratio totius, forte adhuc non posset producere equum sine equo: quia non est ratio propria. Est, n. cælum quoddam uniuersale agens: non propria ratio huius, vel illius, sed determinata ad hoc, vel ad illud secundum aliam, & aliā dispositionem materiae, vel secundum aliud, & aliud agens, in quo recipitur influentia eius. Et quia non potest fieri equus per hanc rationem: nisi adsit ibi ratio propria: stante hac hypothese: cælum non faceret equum sine equo, sicut nec nunc facit. Sol, n. & equus generant equum: non Sol tantum. Sic & angelus per rationes rerum, quas habet apud se, non potest res producere, quia ille rationes, dato quod sint totius, & dato quod sint propriæ, non tamen sunt factivæ, sed representativæ tantum. Sed cum divina essentia sit tota, & perfecta ratio cuiuslibet creaturae, & sit ratio propria, & factiva: Deus habens in se suam simplicem essentiam, habet in se rationes omnium secundum totalitatem: proprietatem & factionem, & quia agens per intellectum potest omne illud per se producere: cuius habet rationem totā propriam,

Participat
quid

Exemplum
Faber cu
arcam sin
ligno nō fa-
ciat.

T. co. 19.

1. Physicæ
26. vide su-
pra. q. 2. ar. 1.
sub finem.

propriam, & factiuam, poterit Deus per seipsum absque auxilio alicuius alterius agentis quamlibet creaturæ immediatè producere: propter quod multitudo rerum potuit à Deo immediatè procedere, & processu. Quod autem Deus sit ratio cuiuslibet entia totius, patet, quia quicquid perfectionis est partis, reservatur in toto, & quia oia entia nō sunt nisi quædam participationes Dei: Deus habet in se totū, & perfectè, quod entia creata habent participatiuè, & imperfectè: dictū est enim quod omnes creaturæ non sunt nisi quædam entia deficientia à primo: Deus ergo, à quo deficiunt omnia alia, habet in se totum, quod est omnium aliorum: non eo modo infimo, & potèntiali, quo habent alia, sed modo altiori, & simpliciori, quàm alia. Cum enim ipse sit ipsum esse, & omnia alia in tantum sint, in quantum participant esse, oportet quod totius cuiuslibet creaturæ ipse sit ratio. Oñsum est enim supra: quod causalitas sua se extendit ad omnes effectus, & quod non agit aliquo præsupposito. Oportet igitur, quod rationes existètes in ipso, sint rationes totius rei. Rationes ergo existètes in Deo: sunt rōnes cuiuslibet totius rei productæ. Quod autē sint rationes propriæ, patet. dictū est enim, quod creaturæ sunt quædam entia deficientia à Deo, cum ergo alio modo deficiat hæc creatura, alio modo alia secundum alium, & alium defectum, vel deficiendi modum; erit Deus propria ratio cuiuslibet creaturæ: ita quod oia proprijs rationibus sunt condita, ut vult August. 83. q. Sic ergo imaginabimur processum rerum à primo, quod Deus sit quædam vnitas simplicissima, & creaturæ se habeat per ordinem, sicut numeri ad vnitatem. omnes ergo creaturæ differētes specie, se habebunt secundum distantiam linealē, ita quod semper vna plus distabit, quàm alia. Sed creaturæ eiusdem speciei se habebunt secundum distantiam ex latere, nam licet ab vnitatem plus distet quaternarius, quàm quaternarius: quinque tamen lapides non plus distant ab vnitatem, quàm quinque leones, quia hæc quinque, & illa quinque nō differunt in eo, quod quinque, sed in eo, quod ad materiam applicantur. Si ergo vnitas nō solum esset causa numeri secundū quod numerus, sed causa materiæ, ad quam applicatur numerus: esset propria ratio quinque leonum, & quinque lapidum: non quia plus distarent ab vnitatem hæc quinque, quàm illa quinque, sed quia non penitus eodem modo distarēt hæc, & illa, quia essent ad aliam, & aliam materiā applicata. Si enim substantiæ rerum essent numeri, ut posuerunt Pythagorici; quinque leones, & quinque lapides nō differrent specie secundum formam, sed solum secundum materiā; nec plus distarent hæc, quàm illa, sed solum, ut dicebatur, aliter distarent, quia essent ad aliam materiā applicata. Quando ergo ratio solum est productiua simpliciter formæ, buæcunque habent eandem formam, & non differunt nisi per materiam, cadunt sub vna, & eadem ratione. Sed quando ratio est productiua totius, habent aliā, & propriā

Tom. 4. q. de
Ideis.

A rationem, non solum quæ differunt secundum formam, sed etiam quæ differunt secundum materiam. Differentia autem secundum speciem distat adeo secundum ordinem linealem, ita, quod semper vnum plus distat, quàm aliud, & habent se hoc modo entia ad Deū, sicut numeri ad vnitatem. Sed quæ sunt eiusdem speciei, distat adeo: ac si caderent ex latere, quæ, ut patuit, non habent alias perfectiones essēntiales, sed differētia horum secundum hunc cursum, quem videmus esse per materiam, & per accidentia sequentia materiam. Et quia, ut dictum est, rationes existentes in Deo, sūt rationes totius: & quia ratio totius, est alia, & propria: siue sit alicuius in materia: siue in forma: nam talia eiusdem speciei possunt plura immediatè produci à Deo, & habent aliam, & propriam rationem in Deo: non quod plus distent à Deo: nec quod sit inter ea ordo essēntialis, sed quia aliter distat ab ipso, quia sunt ad aliā, & aliam materiam applicata. omnis ergo pluralitas in rebus creatis, est ex defectu, ut quia species deficit à specie, vel quia individua deficiunt à specie: nisi enim vna species deficeret ab alia: non essent plures species in entibus: & nisi individua deficerent à specie, ut si quodlibet individuum haberet omne esse, quod potest competere speciei, non essent plura individua in eadem specie. Ab agente ergo perfectio, ut diximus: nō possunt plura procedere secundum eundem modum æqualia suo producenti: quia tūc esset pluralitas in rebus productis secundum eundem modum producendi absque imperfectione productorum: quod esse nō potest. Sed ab agente imperfecto possunt plura æqualia sic procedere, quia æquari imperfecto, est esse imperfectum: procedere autem plura imperfecta ab eodem agente secundum eundem modum producendi: nullum videtur inconueniens, & potissimè, cum producta sunt materialia, & formaliter non diuiduntur: diuiduntur tamen per materiam.

Declaratum est ergo, quod esse potest, & est multitudo in entibus creatis, quia sunt entia defectiua: declaratum est etiam, quod rationes existentes in Deo, sunt rationes totius cuiuslibet creaturæ, & propriæ. Quod autem tales rationes sint factiue, & non representatiue tantum, patet, quia semper primū in quolibet genere, est causa omnium eorum, quæ sunt post: rationes enim rerū in mentibus angelorum non sunt factiue rerū, quia non sunt rationes primæ: sed rōnes in Deo, quæ sunt rationes principales, & primæ, sunt factiue, & productiue rerum. Vnde August. ait, quod has rationes rerum principales, appellat ideas Plato: quarū participatione fit, ut sit, quicquid est. Si ergo omne agens per intellectum potest omnia illa per se ipsum immediatè producere, quorum habet rationes totales proprias, & factiuas: Deus, quia est huiusmodi, potuit multitudinem rerum per se ipsum immediatè producere, & produxit.

Habito quomodo cogimur ponere, quod à Deo multa immediatè processerunt, & ostenso quomodo
Aegid. super ij. Sent. F modo

* Contradictionem phisicam, & solutionem vide in fine prol. huius lib. & d. 3. q. 2. art. 1. diffinitus. & vide Tab. Zim. vbi multa, dicit ex Ar. Aegidio, & Thome aduersantia. Et vide d. 3. q. 2. art. 1. & 2. & q. 4. art. 2. & quol. 1. q. 11.
* Si homo constaret ex tota sua materia nō esset nisi vnus homo, sicut mundus, ex Ar. li. 1. de celo. t. 94. 95. 96.

To. 4. 83. q. quæstione de ideis.